

CUMHURİYET SONRASI ARAP DİLİ ÇALIŞMALARI (1923-1982)*

Abdullah Bilin**

Öz

Bilim dünyasında maalesef bazen aynı konu üzerinde aynı/benzer içerikte birbirinden habersiz tezler/makaleler hazırlanabilmektedir. Çalışma konularının belirlenmesinde önceki çalışmalara vukûfiyet hem zaman kazandırmakta hem de çalışmayı daha nitelikli hale getirmektedir. Bibliyografik çalışmalar bir konuda yapılmış ilk çalışmaları tespit edip onlara haklarını vermektedirler. Biz de bu makalede Türkiye’de Arap dili hakkında yapılmış çalışmaları tespit edip ilim dünyasının istifadesine sunmayı amaçladık. Bu konuda yapılmış bazı çalışmalar bulunsa da eksikliklerinin yanı sıra bunlar hem kapsam hem de konu çeşitliliği bakımından farklıdırlar. Bu makalede sadece tezler değil makaleler, tahkikler, yayınlanmış kitaplar, tercümeleler, diğer disiplinlere ait olduğu halde Arap dilini ilgilendiren çalışmalar, Arap dilinin gelişmesine katkı sağlamış şahıslar ve kurumların da ele alınması hedeflenmiştir. Ancak bu şekilde günümüze kadar yapılmış çalışmaların tamamının tespiti makale boyutlarını aşacağından; biz de çalışmayı zaman ile sınırlandırdık. Bu makale Cumhuriyet’in ilanından (1923) Yüksek İslâm Enstitülerinin ilahiyat fakültelerine dönüştürüldüğü 1982 yılına kadar olan çalışmaları kapsamaktadır. Bu tarihten itibaren ilahiyat alanında inkişaf olduğu ve çok sayıda çalışmanın yapıldığı bilinmektedir. Bu çalışmalar da kayıt altına alınmıştır. Ancak bahsedilen 59 yıllık zaman diliminde Arap dili çalışmaları hakkında yeterli veri ortaya konulmamıştır. Sonuçta incelenen dönemde tahmin edilenden daha fazla çalışmanın yapıldığı, Arap dilinin genelde bağımsız bir disiplin olarak görülmediği ama etkili bir alet ilmi olarak incelendiği söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet, Arap Dili, Akademik Çalışmalar, Tezler, Makaleler, Literatür.

Arabic Language Studies After The proclamation of The Republic (1923-1982)

Abstract

Having information about previous studies in determining the topics of study both saves time and makes the work more qualified. Unfortunately, many theses / articles can be prepared on the same subject without being aware of each other. Another benefit of such bibliographic studies is to identify the first studies on a subject and give them their rights. In this article we aimed that we

* Araştırma makalesi/Research article

** Arş. Gör. Dr. Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Arap Dili ve Belagati Bilim Dalı, e-posta: abdullahbilinn@gmail.com

Makale Gönderim Tarihi: 16.02.2020

Makale Kabul Tarihi : 09.05.2020

handle studies about the Arabic language in Turkey and offer to the scientific world for benefit. Although there are some studies on this subject, besides their deficiencies, they differ in terms of scope and variety of subjects. In this article, it is aimed to cover not only theses, but also articles, reviews, published books, translations, studies related to other disciplines and related to the Arabic language, individuals and institutions that have contributed to the development of the Arabic language. However, since the detection of all the studies done in this way until today will exceed the dimensions of the article; we also limited the work to time. The article covers the work from The Proclamation of the Republic (1923) until 1982, when the High Islamic Institutes were converted into Theology Faculties. It is known that there has been a development in the field of Theology and many studies have been carried out since then. These studies were also recorded. However, sufficient data about the Arabic language studies have not been revealed in the mentioned 59-year period. As a result, it can be said that more studies were conducted than expected in the period examined, the Arabic language was not generally regarded as an independent discipline, but it was examined as an effective tool.

Keywords: Proclamation, Arabic Language, Dissertations, Articles, Literature.

Structured Abstract

A number of studies in the field of Arabic language has made in Turkey. Especially after the conversion of the Higher Islamic Institutes into Theology Faculties in 1982, there has been a development in academic studies. Studies conducted after this date have been recorded significantly with various studies. However, the process from The Proclamation of the Republic until 1982 has not been studied in detail. In this study, the 59-year period has been examined in terms of Arabic language studies. with the contributions of the remained Ottoman scholars, books and articles were written as a continuation of the Arabic language studies after the Ottoman period - especially after Tanzimat-. However, after 1928 The Alphabet Reform, the Arabic language studies interrupted. The first studies were conducted in the Department of Arabic-Persian Philology at the Faculty of Letters of Istanbul University and in the Classical Oriental Languages within the Faculty of Language and History-Geography of the University of Ankara [DTCF].

When we look at the first published complied books, it is seen that they belong to the orientalists. in complied books; grammar works and literary works for educational purposes come to the fore. In addition to university teachers, books were written with personal efforts. It was understood that about thirty complied books were published during this period.

The publications in the period appear weak. It was affected that the critical edition works yet to be sufficiently recognized in Turkey and the Arab World.

Thus they can be seen as the first examples of early verification studies for the critical edition in Turkey. It is understood that poems-divan, literary and rhetorical texts are given priority.

In this study, it was understood that the graduation theses conducted in the Department of Arabic-Persian Philology in Istanbul University Faculty of Literature were at the master's level and all of them were tried to be recorded. The first thesis in the field of Arabic language is Orhan Şaik's [Gökyay] (1902-1994) graduation thesis titled as *Arıp Edebiyatında Zenci Şairler ve Suhaym Divanı* in 1930. Dissertations about the Arabic language were conducted in the history or literature departments of the Faculty of Letters until the Arab-Persian philology department was established. Despite the crawling period, it is seen that the theses are qualified. The names such as Fuat Köprülü, Hellmut Ritter, Walther Bjorkman, Necati Lugal, Mükrimin Halil Yinanç, Ahmet Ateş had been effected in the emergence of the first theses. When Nihad M. Çetin was an academic staff at the university, a large number Arabic language theses emerged.

Articles about the Arabic language are a continuation of before The Proclamation. However, with the abolition of Arabic and The Alphabet Reform, there was an interruption in these studies, and only eleven articles were published until 1953.

It is understood that translation activities were emphasized in The Proclamation. In this period, the Qur'an was translated, Turkish exegesis was printed, and various translations were made from fields such as hadith, fiqh, history, and literature. Translations about the Arabic language started after The Alphabet Reform. Translations related to the Arabic language are often chosen from Arabic literature.

In seven articles detected about book review, the authors sometimes criticize the books and sometimes recommend them by expressing their appreciation. However, it is noteworthy that the first book reviews were made by teachers from different fields.

It is possible to talk about three generations in the development of Arabic language studies after The Proclamation period. The first generation is The remained Ottoman scholars and orientalist that took grower role. The second generation is the teachers that played a founding role in Arabic language studies like Nihad M. Çetin. The third generation is the students grewed by the second generation.

The first studies on the Arabic language in the analyzed period are concentrated in two institutions: Istanbul University Faculty of Letters and

Ankara University DTCF. Later, the High Islamic Institutes (HII) joined them. Erzurum Atatürk University Faculty of Islamic Sciences and Language School in The Turkish Land Forces were also added to these. After 1982, when Higher Islamic Institutes and Faculty of Islamic Sciences turned into Faculty of Theology, there was a development in Arabic language studies. It was effected that the HII have academic identity in this development and the third generation, whose numbers have increased, also grew the students. The translation and completion activity of *The Encyclopedia of Islam* regarded as officially in terms of the Arabic language. *The Islamic-Turkish Encyclopedia [İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitülmaarif Mecmuası]*, which is an alternative to it, regarded as the private enterprise, but it is an incomplete study. These encyclopedias contain many articles related to the Arabic language. One of the other institutions considered as private enterprise is madrasahs. They tried to continue their work even though they were closed by the Law of Unification of Education. The compiled studies have been found occasionally in these institutions based Arabic language education.

Interdisciplinary studies are neglected while literature is presented for field studies. However, these studies also contribute significantly to the field. In terms of Arabic language, It will be understood that it is connected with many fields such as tafsir, hadith, fiqh, Sufism. For example, studies on Gharibu'l-Qur'an in tafsir related to the Arabic language. Therefore, in this articles, studies related to the Arabic language are also included, although they are conducted in other disciplines.

Various studies related to the Arabic language were recorded as much as possible within the analyzed period. As a result, many new studies were discovered and it was understood that the first studies of many important teachers working in different fields such as Fuat Sezgin, Esad Coşan, Orhan Şaik Gökyay, M. Meral Çörtü, Ramazan Şeşen, Orhan Bilgin were related to the Arabic language.

Giriş

Bir ülkenin siyasi yapısı değişse de kültürel ve ilmî mirası devam etmektedir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde özellikle ilahiyat alanında bazı kurumlar kapatılmış yerine başka kurumlar açılmıştır. Bununla beraber personel istihdamının Osmanlı bakiyesi âlimler ile sağlanmış olması kuvvetle muhtemeldir. Arap dili¹ açısından bakıldığında da benzer şekilde 1923'ten itibaren milliyetçilik saiki ile okul programlarından Arapça ve Farsça'nın çıkarıldığı görülmektedir.² Buna rağmen Osmanlı'nın son döneminde yetişmiş kıymetli ilim adamları bu ilmin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Arap dili çalışmaları hakkında yapılmış çalışmalara bakıldığında genellikle 1956'dan itibaren başlatılır. Bu durum aradaki otuz yılı aşkın süreyi görmemizi engellemektedir. 1956-1980 arasında altı yüksek lisans ve on iki doktora tezi

[1970'e kadar üç yüksek lisans ve üç doktora tezi] hazırlandığı kaydedilmiştir.³ Ancak toplam 59 yıla denk gelen bu süreç incelendiğinde çok daha fazla tez yazıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma, hem bu süreci mercek altına almayı hem de gözden kaçan çalışmaları kayıt altına almayı hedeflemiştir.

Osman Ergin'in de önsözünde ifade ettiği gibi İstanbul maarifi denince Türkiye maarifi anlaşılır. Bu yüzden bu çalışmanın İstanbul ağırlıklı olduğu söylenebilir. Nitekim Arap dili çalışmalarında İstanbul öncü rol oynamıştır. Bununla beraber ilerleyen süreçte diğer yerlerdeki çalışmalar da tespit edilmeye çalışılmıştır. Resmî kurumların yanı sıra İstanbul'da ve Anadolu'da özel kurumlar ve şahsi çabalar da kayıt altına alınmıştır.

Bu çalışmada, Cumhuriyet'in ilanından 1982 yılına kadar olan süreçte yayınlanmış kitaplar, tahkik çalışmaları, tezler, makaleler, ansiklopedi maddeleri, tercüme faaliyetleri, katkı sağlayan şahıslar ve kurumlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunlar arasında "şahıslar" adlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Benzer çalışmalarda müellifin soyadına göre çalışmaların sıralanması kısıtlı bir fayda sağlamaktadır. Bu yüzden bu çalışmada eserler kronolojik olarak sıralanmıştır. Özellikle danışmanların da kaydedildiği bu yöntemle hoca-talebe ilişkisi daha belirgin hale gelmektedir. Ayrıca Orhan Şaik Gökyay, Ali Özek, M. Esad Coşan, Fuat Sezgin gibi pek çok önemli ilim adamının pek bilinmeyen Arap dili ile ilgili çalışmaları da ortaya çıkarılmıştır. Çalışmalar muhteva açısından değerlendirildiğinde bazılarının doğrudan Arap dili ile ilgili olmadıkları görülmüş ve makaleye alınmamıştır. Örneğin Arap dili hocası Ahmet Savran'ın *General Information on Two Manuscripts of Târikh Mayyâfâriqîn wa Âmid ve İbn al-Azrak Hayatı, Eserleri ve Kaynakları* gibi çalışmaları ile Mustafa Çuhadar'ın *Abu'l-Mahasin Cemal al-Dîn Yusuf Bin Tagrîbirdî* adlı tezleri daha ziyade tarih bölümü ile alakalı olduğu için kaydedilmemiştir.

Bu konu hakkında yapılmış çalışmaları çeşitli yönlerden toplayan bazı çalışmalar vardır:

Osman Öztürk - Bekir Topaloğlu, *Cumhuriyet Devrinde Yayınlanan İslami Eserler Bibliyografyası*: (1923 - 1973) (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1975); Münir Atalar, "A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde Mevcut Bulunanlarla Halen Aynı Fakültede Yapılmakta Olan Doktora ve Doçentlik Çalışmalarının Listesi", *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, 7/1 (1981), 104-116; Münir Atalar, "Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde Mevcut Bulunan Doktora ve Doçentlik Çalışmalarının Listesi", *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi [Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi]*, 5 (1982), 353-357; Esra Karabacak - Tahsin Ömer Tahaoğlu, *Arap Dili, Edebiyatı, Kültürü, Sanatı ve Tarihi Üzerine Yapılan Bilimsel Çalışmalar Bibliyografyası I* (İstanbul:

Boğaziçi Üniversitesi Arap Dili Uygulama ve Araştırma Merkezi, 1993.); İnci Koçak, “Kuruluşundan 1970 Yılına Kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Bilimsel Etkinlikleri”, *Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildirileri*, 24-26 Nisan 1996, 249-254; Rahmi Er, “Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının 1970 Yılından Günümüze Dek Olan Bilimsel Etkinlikleri”, *Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu Bildirileri*, 24-26 Nisan 1996, 255-266; Cüneyt Eren - Mürüvvet Açı, *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümünde Yapılan Arap Dili ve Edebiyatı ile İlgili Çalışmalar Dizini (1967-2001)* (Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 292, Erzurum 2001); Cüneyt Eren - Mürüvvet Açı, “Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergilerinde Yer Alan Arap Dili ve Edebiyatı ile İlgili Makaleler Dizini (1970- 2000 Yılları Arası)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/28-29 (Haziran-Aralık 2002), 47-57; M. Vecih Uzunoğlu, “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-III (1956-2013)”, *Nüsha*, 40 (2015), 1-52;⁴ İsmail E. Erünsal V.dğr., *İlahiyat Fakülteleri Tezler Kataloğu* (1953-2015) (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2017.

Hasan Soyupek, *İkinci Meşrutiyet’ten Günümüze Türkiye’de Arapça Öğretimi* adlı doktora tezinde konunun eğitim boyutuna eğilmiştir. Ancak tezin kapsamı hem çok geniş hem de literatür eksenli olmadığı için bu çalışmadan farklıdır. Çalışmamızı yaparken elektronik ortamda İstanbul Üni. kütüphanesinin ve Ankara Üni. DTCF kütüphanesinin veri tabanları, İSAM veri tabanları, Yök tezler veri tabanı, İslamcı Dergiler Platformu (İDP), Milli Kütüphane veri tabanları, DergiPark, academia gibi veri tabanlarından da faydalanılmıştır. Ayrıca o dönem Arapça dersleri veren bazı hocaların hatıralarına ve eğitim tarihi kitaplarına da başvurulmuştur. Bunların dışında elde edilen bazı çalışmaların kaynakçalarına da müracaat edilerek veri elde edilmeye çalışılmıştır. Süreli yayınlar taranırken hem Marmara Üni. İlahiyat Fak. Kütüphanesi hem de İSAM kütüphanesinde incelemeler yapılmıştır.

Elden geldiği kadar geniş kaynak kullanmamıza rağmen gözden kaçmış çalışmalar olması muhtemeldir. Bu çalışmada eksik veya hata varsa İnsan ürünü bir çalışmanın hatasız olamayacağını düşünüyorum ve daha sonra yapılacak çalışmaların bunları su yüzüne çıkarmasını ümit ediyorum.

A) Telif Kitaplar

Kitaplar listelenirken baskı tarihi esas alınmış daha sonra yapılan tıpkıbasımlar ise kaydedilmemiştir. Ayrıca aslı tez olan kitaplar da zikredilmemiştir. Herhangi bir tez şayet basılmışsa ilgili yerde buna işaret edilmiştir.

1. Oskar Rescher [Osman Reşer], *Orientalische Miscellen*, İstanbul: 1926.

2. Rıza Nur, *Arap Şiir Bilgi Yahud el-Arûz*, Sinop: Sinop Matbaası, 1926.
3. Abdullah Atıf Tüzüner, *Nahv-i Arabî*, İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928.
4. Naim Hazım Onat, *Arap Dilinde Türkçe*, Ankara: Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1933⁵
5. Yusuf Cemil Ararat, *Nahiv Özü*, İstanbul: Zarafet Basımevi, 1955.⁶
6. İzzet Hasan, *Arap Dil Bilgisi*, Ankara: Örnek Matbaası, 1955.
7. Arif Etik, *Kolay Arapça*, Konya: 1961.⁷
8. İsmail Ezherli (1906-1977), *Arap Dilinin Anahtarı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964.
9. Hüseyin Atay - İbrâhim Atay - Mustafa Atay, *Arapça-Türkçe Büyük Lugat, 2 Cilt*, Ankara: Bayrak Matbaası, 1964.
10. Ahmed Ateş - Tahsin Yazıcı - Nihad M. Çetin, *Arapça Dilbilgisi: Alfabe, Kelime, Şekil Bilgisi, Türetme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Şarkiyat Enstitüsü, 1964.
11. Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *Arapça: Sarf ve Nahiv*, İstanbul: Nur Ofset, 1964.⁸
12. Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *Arapça Okuma ve Eski Metinler Kitabı [el-Kırâatü'l-Arabiyye ve'l-mütüni'l-kadime]*, İstanbul: Yılmaz Ofset, 1964.
13. Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, İstanbul: Yılmaz Ofset, 1966.
14. Ali Özek, *el-Muhâdese el-kırâetü'l-Arabiyye [Arapça Okuma ve Mükâleme Kitabı]*, İstanbul: Salâh Bilici Kitâbevi, 1967.
15. Veli Ertan, *Yeni Usule Göre Arapça Dersleri*, İstanbul: 1968.
16. Mehmet Maksudoğlu, *Arapça Dilbilgisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak., 1969.
17. Hüseyin Küçükcalay, *Kur'an Dili Arapça*, Konya: Manevi Değerleri Koruma ve İlim Yayma Cemiyeti, 1969.⁹
18. İsmail Ezherli, *Açıklamalı ve Alistırmalı Arapça Grameri "Nahiv"*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969.¹⁰
19. Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *İmam-Hatip Okulları İçin Arapça Dilbilgisi I: (Arapçaya Giriş)*, İstanbul: Yılmaz Ofset, 1971.¹¹

20. Kenan Taşkın - Yakub Gürsoy, *Temel Kaideleriyle Arapça Sarf-Nahiv*, İstanbul: Sebil, 1971.
21. Ali Hastaoğlu - Halil Karlık, Ali Koçer, *Metinli Arapça Dilbilgisi I-IV*, Ankara: Doğu Matbaacılık, 1971.
22. Ali Kemal Belviranlı, *Arabca Rehberi*, İstanbul: Nedve Yayınları, 1972.
23. Ali Özek, *Arapça Edebî Metinler [Nusûsü'l-edebiyee maa tarihi'l-edebi'l-Arabiyye mücezen]*, İstanbul: Özek Yayınevi, 1972.
24. İnci Koçak, *Arapça Dilbilgisi (Sözdizimi)*, Ankara: Ankara Üni. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak., 1972.
25. Yusuf Uralgiray, *Sarf Bilgisi (Fiiller Bölümü)*, Ankara: 1972.
26. Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fak., 1973.
27. Sadreddin Yüksel, *Asrî Kamus Arapça-Türkçe*, İstanbul: Hilal Yayınları, 1973.
28. Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *İmam-Hatip Liseleri İçin Arapça Dilbilgisi I*, İstanbul: Yılmaz Ofset, 2.bs. 1974.
29. Yusuf Uralgiray, *Sarf Bilgisi*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1975.
- 96 30. Ahmet Gürtaş - İsmet Ersöz - Mustafa Uzunpostalıcı, *İmam-Hatip Liseleri İçin Arapça*, İstanbul: 1976.
31. Komisyon [Mehmet Maksutoğlu - Bekir Sadak - Ahmet Gürtaş - Durmuş Ali Kayapınar - Abdulbaki Turan - Rabiha Çelebi - Mehmet Tükmen - Mustafa Çuhadar - Hasan Güleç], *Sınıf: 1 Arap Dili ve Edebiyatı*, Ankara: Yaykur Açık Yükseköğretim Dairesi, 1976.
32. Hasan Güleç - Faris İbrâhim Hariri, *el-Kıraatü'l-Arabiyye ve'l-muhâdese*, [İzmir:], 1397/1977.
33. Ahmet Gürtaş, *Arapça Öğretiminde Temel Bilgiler*, İstanbul: İrfan Matbaası, 1978.
34. Nihad M. Çetin, *Arapça Metinler I [Nusûsü'l-muhtara]*, İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Şarkiyat Enstitüsü, 1979.
35. Hasan Güleç - Nevzat Aşık, *Arapça Dersleri: Orta I-III*, İzmir: Akyol Neşriyat ve Matbaacılık, 1981.

B) Neşirler-Tahkikler

Yayınlanmış bazı kitapların tahkik çalışması olduğu görülmektedir. Bunları hem Arap dünyasında hem de Türkiye'de erken dönemde yapılmış tahkik çalışmalarının ilk örnekleri olarak görmek mümkündür. Bu dönemde tez

olarak yapılmış çok sayıda tahkik çalışması bulunmakla birlikte buraya aslı tez olmayan tahkik çalışmaları ilave edilmiştir.

1. Bernhard Lewin, *Şi'ru Abdullah b. el-Mu'tez*, İstanbul: Matbaatü'l-Maarif, 1945.¹²
2. Muhammed b. 'Omar ar-Râdûyânî, *Kitâb Tarcumân al-Balâğa*, nşr.: Ahmed Ateş, İstanbul Üni. Edebiyat Fak Yay. No:395, 1949.
3. Ebû Bekr Abdülkahir b. Abdurrahman Abdülkahir el-Cürcânî (ö. 471/1078-79), *Esrârü'l-belâğa*, thk. Hellmut Ritter, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1954.
4. Ca'far b. Muhammad b. Ca'far at-Tayâlisî, "Kitâb Al-Mukâtara 'İnda'l-Mudâkara", der.: Muhammad Tavit At-Tancî, *Şarkiyat Mecmuası*, 1. Sayının ilavesi (1956), 1-90.
5. Şeyh Abdurrahim Karahisarî, *Tercüme-i Kaside-i Bürde*, yay.: Prof. İsmail Hikmet Ertaylan, İstanbul: Edebiyat Fak. Yayınları, 1960.
6. Ebû Osman Amr b. Bahr b. Mahbub el-Kinânâ el-Leysâ Cahiz, (ö. 255/869) *Emelü'l-âmil*; thk. Ramazan Şeşen, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Cedîd, 1968.
7. Şenferâ Amr b. Malik el-Ezdî, *Lamiyyetü'l-Arab*, nşr. Mustafa Sabri Sözeri, trc. Yusuf Cemil Ararat. İstanbul: Osman Yalçın Matbaası, 1962.
8. 'Abdurrahman b. Abi Bakr As-Suyûtî, *al-İktirah fî 'ilm usûl an-nahv*, nşr.: Ahmet Subhi Furat, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975-1978.
9. Abdülkâdir b. Ömer el-Bağdadî, *Şarh şavâhid şarh al-Tuhfat al-vardiyya*, nşr.: Nazif M. Hoca, İstanbul: Edebiyat Fak. Matbaası, 1978.
10. İbn Hişâm el-Ensârî, "İkâmetü'd-delîl alâ sıhhati't-temsîl ve fesâdi't-te'vîl", hazırlayan: Rabiha Çelebi, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 3 (1979), 325-360.

C) Tezler

İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesinde mezuniyet için dört sertifika alınması, üçüncü sertifikanın ise tezli olması şartı vardı.¹³ Mezun olan talebelerin -Ahmed Ateş ve Fuat Sezgin'de olduğu gibi- doğrudan doktora veya habilitation tezine başlamaları bu tezin en azından yüksek lisans seviyesinde olduğunu göstermektedir. Bu yüzden Edebiyat Fak. bünyesinde Arap dili ile ilgili bitirme tezlerine de burada yer verilmiştir.

1. Orhan Şaik [Gökyay] (1902-1994), *Arap Edebiyatında Zenci Şairler ve Suhaym Divanı*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Şark Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, 1930. Dnş.: Mehmed Fuat Köprülü.

2. Melahat Şefik, *İstanbul Kütübhaneleri Yazma Lügatleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak., Bitirme Tezi, 1932. Dnş.: M. Fuat [Köprülü].
3. Lamia Şükrü, *Kelile ve Dimne*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı, Bitirme Tezi 1934.
4. Ahmed Ateş, *an-Nâbigat ad-Zubyânî, Hayatı ve Eseri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak., Habilitation Tezi, 1943.¹⁴
5. Fuat Sezgin, *Bedi İlminin Tekâmülü ve İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Bediyyelere Ait Yazmalar Kataloğu*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1947. Dnş.: Hellmut Ritter.
6. Şevkiye Işıl İnalçık, *Arap Kaynaklarında Osmanlılara Dair Kayıtlar*, Ankara Üni. DTCF, Doktora Tezi, 1948. Dnş.: M. Necati Lugal.¹⁵
7. Fuat Sezgin, *Macâz al-Qur'ân: Tefsir Tarihine Ait Bir Mukaddime* İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, 1949.¹⁶ Dnş.: Hellmut Ritter.
8. İzzet Hasan, *Bedi el-Zaman el-Hemedânî, Asrı, Hayatı ve Makameleri*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 1956. Dnş.: Walther Bjorkman.
9. Nazif Hoca, *Al-Hadira: Cahiliye Devri Şairlerinden*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi, Bitirme Tezi, 1957. Dnş.: Mükrimin Halil Yinanç.
10. Nihad Mazlum Çetin, *Abu Hatim As-Sicistânî ve Kitâb Al-Mudakkar Wa'l-Mu'annat'i*, İstanbul Üni., Doktora Tezi, 1958. Dnş.: Ahmet Ateş.
11. Ali Daryal, *Cahiliye Devri Şairlerinden Harit b. Hilliza'nın Mu'allaqası ve Onun Abu Bakr Muhammed b. al-Qasim al-Anbârî Tarafından Yapılan Şerhi Hakkında*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1959. Dnş.: Mükrimin Halil Yinanç.
12. Mahmud Esad Coşan, *Arap Şairlerinden Labid b. Rabia'nın Mu'allaqası ve Onun Abu Bakr Muhammed b. Al-Qasim Al-Anbârî Tarafından Yapılan Şerhi Hakkında*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1960.
13. Şevkiye Işıl İnalçık, *Kays b. al-Mulavvah (al-Macnûn) ve Divanının Tenkitli Metni*, Ankara: Ankara Üni. Dil ve Tarih Coğrafya Fak., Doçentlik Tezi, 1960.¹⁷
14. Ahmet Türek, *İbn Muqbil Divanı ve Hayatı, Şahsiyeti, Eseri, Şairliği İle Şiirleri Hakkında Bir Araştırma*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Filolojisi, Doktora Tezi, 1960-1961. Dnş.: Ahmet Ateş.¹⁸

- 15.Nazif M. Hoca, *Abd al-Qadir b. 'Omar al-Bagdâdî ve Haşiyâ ala Şarh Banat Su'ad li-İbn Hişâm Adlı Eseri*, İstanbul: İstanbul Üni., Doktora Tezi, 1963.¹⁹
- 16.Sevcan Nami, *Amir Husayni'nin Hayatı, Eserleri ve Zad al-Musafirîn'nin Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1963. Dnş.: Ahmet Ateş.
- 17.Nihad M. Çetin, *Abu Muhammed Abdullah el-Abdalakânî [Zevzenî] ve Kitâb Hamâsat ez-Zurafâ Min Aş'ar Al-Muhdatin Wa'l-Qudama Adlı Eseri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak., Doçentlik Tezi, 1964.
- 18.M. Meral Çörtü, *Arap Şairlerinden Amr b.Kultûm'un Mu'allaqası ve Abu Bakr Muhammad b. al-Qasim al-Anbârî Tarafından Yapılan Şerhi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1964. Dnş.: Ahmet Ateş.
- 19.Atilla Şener, *Abu Nasr İsmail b. Hammad Al-Cawharî ve Kitâb Arud al-Waraqâ Adlı Eseri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1964.
- 20.Nail Bayraktar, *Bağdadlı Vehbi Efendi Kütüphanesi'ndeki Önemli Arapça Yazmaların (Diğer Ktb.lerdeki Nüshalar Dahil) Kataloğu*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1964. Dnş.: Ahmet Ateş.²⁰
- 21.Muammer Sencer, *Tuğra'i Divanı'nın Tenkitli Neşri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi. 1964.
- 22.Orhan Bilgin, *Abu İkrima Âmir b. İmrân Az-Zabbî'nin Kitâb al-amsâl'i*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1965. Dnş.: Ahmet Ateş, Nihad M. Çetin.
- 23.Ramazan Şeşen, *Cahiz (159-255H.=775-869M.): Hayatı, Eserleri, İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifleri ve Kitâb al-âmil va'l-ma' mül ile Risala fi madh al-kutub va'l-hass ala cam'iha Adlı Eserlerinin Tenkitli Neşri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1965. Dnş.: Ahmet Ateş, Ali Nihad Tarlan.
- 24.Hakkı Ersoy, *Abu'l-Hasan Ali b. Muhammad Al-Haravî'nin K. Al-Lâmât Adlı Eseri ve Yazarın Hayatı ile Diğer Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1965. Dnş.: Ahmet Ateş, Nihad M. Çetin.

- 25.H. Ahmet Sevgi, *al-Suyûtî Hayatı ve İki Mecmuada Bulunan 44 Risalesinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1965. Dnş.: Ahmet Ateş, Nihad M. Çetin.
- 26.Ahmet Subhi Furat, *el-Hatîb el-İskâfî, Kitâbu'l-Mecâlis*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Filolojisi, Doktora Tezi, 1966. Dnş.: Ahmet Ateş
- 27.Ahmet İhsan Türek, *Abu Bakr Muhammad İbn al-Anbârî: Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Kitâb az-Zahir*, Atatürk Üni., Doktora Tezi, 1966.
- 28.Salih Uçan, *Abu'l-Ala al-Ma'arri (363-449/973-1057): Hayatı, Kısaca Fikirleri, Eserleri ve İstanbul Kütüphanelerindeki Yazmaları*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1966. Dnş.: Ahmet Ateş.
- 29.Mehmet Seçilmiş, *İbn al-Sarrâc ve Kitâb al-İştikâk'ı*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1966.
- 30.Muzaffer Özcanoglu, *Abu'l-Hasan Ali b. Muhammad al-Haravî ve Kitâbı al-Azhiyası [el-Uzhiyye]*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1966.
- 31.Ali Özek, *Muhatil [Mukatil] b. Süleyman ve al-Vucuh ve'n-Nazair'i*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1966.
- 32.Ömer Okumuş, *İbn Cinni: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kitâb al-Aruz'u*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1967.
- 33.Tevfik Rüştü Topuzoglu, *Abu Mansur al-Sa'âlibî ve İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1967. Dnş.: Nihad M.Çetin.
- 34.Mahir Sevimay, *Abu Hatim Al-Sicistânî ve Kitâb Tefsir Garib Mâ Fî Kitâb Sibawayhi Min Abniya'sı*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1967. Dnş.: Nihad M. Çetin.
- 35.Süleyman Deveer, *Ebû Mansûr es-Se'âlibî, Semeru'l-Kulûb fi'l-Muzâf ve'l-Mensûb'un 15. Bâbı*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Filolojisi Bitirme Tezi, 1968. Dnş.: Nihad M. Çetin.
- 36.Ayhan Önder, *al-Bahrazî [Baharzî] ve Dünyal al-kasrı'n [Dümyetü'l-kasr] İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1968. Dnş.: Nihad M. Çetin.
- 37.Ahmet Gürtaş, *Konya Yusufâğa Kitaplığında Bulunan Arap Dili ve Edebiyatı ile İlgili Yazmalar (H. VII./M. XIII. Asrın Ortasına Kadar)*,²¹ Öğretim Üyeliği Tezi, 1969. Dnş.: Doç. Dr. Nihad M. Çetin.

- 38.Mehmet Emin Terziođlu, *Abdülkâhir el-Cürcânî: Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Kitâbü'l-Cümel'i*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1969.
- 39.Murat Yüksel, *Abu Mansûr Al-Cavalikî ve al-Muhtasar fî al-Nahv'i*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1969.
- 40.Orhan İnan, *al-Baharzi'nin Dumyat al-Kasr'ın İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1969. Dnş.: Nihad M. Çetin.
- 41.Mevlüt Kuyucu, *Mehmed Zihni. Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.
- 42.Ali Deniz, *Ebû Mansûr es-Se 'âlibî'nin İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan el-İcâz ve l-İ'caz Adlı Eserinin Yazmaların Tavsiifi ile İlk Üç Babının Tenkidli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970. Dnş.: Nihad M. Çetin.
- 43.Mehmet Çakır, *Kur'an-ı Kerim'de Endirek Cümle*, İzmir Yüksek İslam Enstitüsü, Öğretim Üyeliği Tezi, 1970.
- 44.Mustafa İz, *İbn al-Haşşâb. Hayatı ve Şahsiyeti ve Şarh al-Cumal'inin 6 Faslıının Tenkidli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.
- 45.M. Özel Akbaş, *İbnü'l-Haşşâb: Hayatı, Şahsiyeti ve Şerhü'l-Cümel'inin 13. Faslıının Tenkidli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.
- 46.Doğan Gülnur, *Ebu Ali el-Fârisî ve el-İzâh fî'n-Nahv*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970. Dnş.: Nihad M. Çetin.
- 47.Mehmet Yaşar Paköz, *Abu'l-Fath Osman b. Cinnî ve el-Luma' fî'n-Nahv'i*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Yüksek Lisans, 1970. Dnş.: Nihad M. Çetin.
- 48.Hasan Akarsu, *İbn al-Sikkît Abu Yusuf Yakub b. İshak'ın Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Yazma Eserlerinin Tavsiifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.
- 49.Şaban Ünlü, *Sadraddin "Ali al-Basrî" ve al-Hamasat al-Basriya*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.
- 50.Halil Haki İyigün, *Abu Hilâl al-Askarî, İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsiifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.

- 51.Mehmed Özer, *Abu'l Abbas Ahmed b. Yahya Sa'lab İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsiği*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.
- 52.Nizamettin Yüzbaşıoğlu, *Abü Sa'id al-Asma'i: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1970.
- 53.Ahmet Suphi Furat, *al-Mubarrad Arap Filolojisindeki Yeri Dil ve Edebiyat Hakkındaki Çalışmaları*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak., Doçentlik Tezi, 1971.
- 54.İshak Okutan, *Abu Mansûr al-Cavalikî ve İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Eserlerin Tavsiği*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 55.Fevzi Hamidi, *Abul-Fath Osman b. Cinnî ve al-Luma fî al-nahv Adlı Eserinin İkinci Bölümü*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 56.Sıraç Sümen, *Nimat Allah al-Cazairi'nin K. Furûk al-luga ve Abu Hilal Al-Askara'nin K. Furuk al-Iugaviye Adlı Eserlerinde Açıklanan Kel. İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 57.Nurullah Özsoy, *Ahmed b. Kamil al-Şacarî, Hayatı, Şahsiyeti Eserleri ve K. Ahbar al-Kuzat al-Şu'arasının İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 58.Abdullah Özkırlar, *al-Balî, Hayatı Eserleri ve Şarh al-Cumainin Dördüncü Babının Tenkitli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 59.Hıdır Yalçın, *İbn Kutayba Hayatı, İstanbul Kütüphanesinde Mevcut Yazma Eserlerin Tavsiği*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 60.Handan Baytuz, *al-Balî, Hayatı, Eserleri ve Şarh Al-Cumal'inin Birinci Babının Tenkitli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 61.Orhan Baykal, *İsmail Hakkı Bursavi: Hayatı - Eserleri ve al-Furûk'unun Dördüncü Bölümünün İlk Yarısının Tenkidli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 62.Osman Şenel, *İsmail Hakkı Bursavi Hayatı Eserleri ve al-Furuk'unun Dördüncü Bölümünün İkinci Yarısının Tenkitli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971. Dnş.: Nihad M. Çetin.

- 63.Emin Erdönmez, *Abu Ali Al-Kâlî ve İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1971.
- 64.Hulusi Kılıç, *Türkçe'de Arap Lexicographie'si Çalışmaları*, Konya Yüksek İslam Enstitüsü Öğrt. Üyeliği Tezi, 1972. Dnş.: Dr. Hüseyin Küçükkalay.²²
- 65.Gülseren Aslantürk, *İbn Sallam al-Cumahi Hayatı, Şahsiyeti ve Eserleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1972.
- 66.Yaşar Koçak, *al-Farra Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1972.
- 67.Ahmed Gümüüş, *Kemal Paşa-Zâde ve Arapça ile İlgili Üç Risalesi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1972.
- 68.Ahmet Mermer, *Abu-l Hasan al-Kiftî*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1972.
- 69.Ahmet Altınışık, *Kalâ'id al-Farâ'id (Veya Ahâsin Al-mahâsin)'in III. Babının Tenkidli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1972.
- 70.Hasan Uzuntaş, *Abu Mansûr al-Sa'âlibî ve Bard al-akbâd fî al-Dad'ın Tenkidli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1972.
- 71.Hasan Güleç, *İbni Kuteybe ve Eserleri*, İzmir Yüksek İslam Enstitüsü, Bitirme Tezi, 1972. Dnş.: İbrahim Hariri.
- 72.Ali Özek, *ez-Zemahşeri ve Arap Lugaççiliğindeki Yeri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Doktora Tezi, 1973.²³ Dnş. M. Nihad Çetin
- 73.İnci Koçak, *Arapça ve Akkadça Nominal ve Verbal Formlar ve Cümle Kuruluşları Mukayesesi*, Ankara: Ankara Üni. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak., Doktora Tezi, 1973. Dnş.: Kemal Balkan (Şevkiye Işıl İnalçık).
- 74.Ali Şakir Ergin,²⁴ *Kitâb Ma'âni Abyât al-Hamâsa: Abu Abdallah al-Huseyn b. Alı al-Namarî*, Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1973. Dnş.: Adnan Erzi (Şevkiye Işıl İnalçık).
- 75.Münif Okutur, *Nur al-din Abd al-Rahman Câmî Hayatı ve Eserlerinin Topkapı Sarayı Kütüphanesindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1973.

- 76.Mahmut Nedim Turaç, *İbn al-Hacib*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1973.
- 77.Sadeddin Saçı, *İbn al-Anbârî Abd al-Rahman b. Muhammed Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve İstanbul Kütüphanelerindeki Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1973.
- 78.Salih Kuran, *Abu Muhammed Abd Allah İbn al-Mukaffa Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1973.
- 79.Emrullah Hatiboğlu Bayraktar, *Garib al-Kur'an'a Dair Yazılmış Eserler ile Bunlardan İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Olan Yazmaların Tesbit ve Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1974.
- 80.Mehmed Polat Gültekin, *Abu Nasr İsmâ'il b. Hammad al-Cavharî ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazmalarının Tavsifleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1974.
- 81.Necat Kamber, *Sadr al- Din Ali al-Basrî'nin Hamasat al-Basriye'sinin indeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1974.
- 82.Necmettin Ünal, *Abu Abd Allah al-Husayn b. Ahmed al-Zavzanî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1974.
- 83.Mehmet Gürler, *al-Mütarrizî Nasir b. Abu'l-Makarim Abd al-Sayyid Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve İstanbul Kütüphanelerindeki Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1974.
- 84.İsmail Öneri, *İbn Halavayh al-Husayn b. Ahmed b. Muhammed al-Hamzanî ve Eserleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1974.
- 85.Ahmet Acar, *Ebü'l-Ala el-Maarrî'nin el-Fusûl ve'l-Gayât Adlı Eserinin İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 86.İbrahim Yıldız, *Camal al-din Abu Abd al-Allah b. Malik al-Ta'i al-Cayyânî ve İst. Ktp.lerinde Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.

- 87.Kasım Çoban, *Celal al-din al-kazvinî Hatib Dimaşk, Hayatı, Şahsiyeti ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 88.İlhan Soylan, *al-Harizmî (Abu Bakr Muhammed b. al-Abbas) Hayatı Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Yazmaların Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 89.Mustafa Seçkin, *Calal ad-din As-Suyutî'nin Tuhfat al-Arib fî nuhat muhni 'l-labîb [Muğni 'l-lebîb] Adlı Eserinin Fihristi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 90.Avni Süngü, *Omar Hayyam, (Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Rubailerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Mevcut Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 91.Duran Kömürcü, *Harîrî al-Basrî al-Haramî ve İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 92.Nesime Yazıcı, *Badi al-Zaman al-Hamadi Hayatı Şahsiyeti, Eserleri ve Bu Eserlerin İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazmalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 93.Süleyman Zeki Bağlan, *İbn Durayd Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 94.Ahmet Acar, *Abu'l -' Ala' al-Ma'arrî'nin Al-Fusûl va'l Gayât Adlı Eserinin İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 95.Osman Yalınız, *Yatimat Al-Dehr ve Zeyillerinin İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazmaları*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 96.İzzet Döllük, *Al-Zaccacî ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazmaları ile al-Cumal'ın Şerhlerinin Tespiti*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
- 97.Ali Erkan, *İbn Arabşah Muhammed b. Arabşah. Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.

98. Edip Yılmaz, *Molla Fenârî'nin Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1975.
99. Muharrem Çelebi, *Meanî'l-Kur'an ve ez-Zeccâc*, Atatürk Üni. İslami İlimler Fak., Doktora Tezi, 1976. Dnş.: İsmail Cerrahoğlu.
100. Cevdet İsmail Muhammed,²⁵ *Türk-Arap Darbimeselleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara: Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1976.
101. Ali Rıza Karahan, *Nefhatu'l-Meclûb min Simâri'l-kulûb fi'l-muzâf ve'l-mensûb'un Tenkitli Basımı*, Ankara Üni., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1976. Dnş.: Kemal Işık.
102. Muhammed Cevdet İsmail, *Türk-Arap Darbimeselleri Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*, Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1976. Dnş.: Kemal Işık.
103. Hasan Güleç, *İmam Şafî'nin Edebi Yönü ve Divanının Türkçesi*, İzmir, Yüksek Lisans, 1976. Dnş.: Yusuf Ziya Kavakçı.²⁶
104. Baki Doğan, *İbn 'Abd Rabbihi Hayatı, Eserleri ve Şahsiyeti*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1976.
105. Halid İlerisoy, *Mustafa b. İbrahim'in Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserlerinin Mahiyeti, Tavsifleri ve Zubdat al-Amsâl'inin İlk On Babının Tenkitli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1976.
106. Ali Uçar, *al-Nuvayrî Hayatı, Şahsiyeti, Eseri ve Eserinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1976.
107. Ali Tulgar, *İbn al-Şayh Abu'l-Haccâc al-Balavî Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve K. Alif-Ba'sının İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1976.
108. İnci Koçak, *Araplarda ve Akkadlarda Kutsal Değerlerle Bağlantılı Şahıs Adlarının ve Tanrı Sıfatlarının Karşılaştırılması (İslâmiyet'ten Önce)*, Ankara Üni. Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Arap Dili ve Edebiyatı Kürsüsü, Doçentlik Tezi, 1977.
109. Nevzat Âşık, *Bedi'ü'z-Zemân el-Hemezânî: Hayatı, Makâmâtı ve Te'sîri*, Dokuz Eylül Üni. İlâhiyat Fak., Doktora Tezi, 1977.

110. Öznur Ertümer, *al-Tanûhî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri, Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977.
111. İsmetullah Güler, *al-Muhassin b. Ali b. Muhammed b. Davud al-Tanûhî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve K. al-Farac Ba'd al-şidda'nin 14. Bölümünün Şiir Kafiye İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977.
112. Nihat Armağan, *Abu Hilâl al-Askarî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977.
113. Emine Dükkân, *İbn Nubata Hayatı, Şahsiyeti Eserleri Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977.
114. Kâmil Sakin, *Abu'l-Fazl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed al-Maydânî al-Nisâbü'rî Hayatı ve İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Eserlerinin Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977. Dnş.: Ahmed Subhi Furat.
115. Zülfikar Tüccar, *Abu 'Ubayd'in Garib al-Hadis'i Hakkında İbn Kutayba'nin Islah al-Galat Adlı Eseri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977.
116. Özer Şenler, *Abu Hayyân al-Andalûsî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Şarh Tashîl al-favâ'id Adlı Eserinin 4,5,6 Ciltlerinin İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977.
117. Bedri Karsel, *al-Sakkâkî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazmaları*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1977.
118. Hüseyin Tural, *İbnu's-Sîd al-Batalyavsî ve Kitâbu'l-Hulal fî Şarh abyâti'l-Cumal*, Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1978. Dnş.: Prof. Dr. Nihad M. Çetin.
119. Ahmet Suphi Furat, *el-Firuzâbâdî'nin es-Sıhah'ı Tenkidi*, [İstanbul], Profesörlük Tezi, 1978.
120. Hikmiye Yetim, *Macma' al-Amsâl 160-189 Varaklarının Yorumu*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1978. Dnş.: Tahsin Yazıcı.

121. Yusuf Kılıç, *al-Hatib al-Bağdâdî ve 'al-Fakîh va'l-Mutaşakkîh Adlı Eseri*, İstanbul: İstanbul Üni. Arap ve Fars Dilleri Edebiyatları Bölümü, Doktora Tezi, 1978. Dnş.: Prof. Dr. Nihad M. Çetin.
122. Erol Ayyıldız, *20. Asır Arap Edebiyatında Mustafa Sâdık er-Râfî 'î'nin Yeri*, Uludağ Üni., Doktora Tezi, 1978. Dnş.: Nihad Mazlum Çetin.
123. Nasser Akhlagui, *Ebu'l-Fazıl Beyhakî, Tarihi ve Tarihinin Dili ve Edebi Değeri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Doktora Tezi, 1978. Dnş.: Tahsin Yazıcı.
124. Hasan Güleç, *Arap Dil Hususiyetlerinin Fıkıh İhtilaflarındaki Rolü*, Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1979.
125. Süleyman Tülüçü, *Mu'allakât ve Şairleri Üzerine İncelemeler*, Atatürk Üni., Yüksek Lisans, 1979. Dnş.: Nazif Şahinoğlu.
126. Hüseyin Varol, *Edebü'l-kâtib: Tahkik ve Takdim (İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim)*, Erzurum: Atatürk Üni. İslâmî İlimler Fak., Doktora Tezi, 1979.
127. Ahmet Sarıkaya, *İbn Faris Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaları*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.
128. Mustafa Eriş, *İbn Zafer al-Sakalî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve İstanbul Kütüphanelerindeki Mevcut Yazmalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.
129. Mehmed Beşir Akalpoğlu, *Kemal Paşa-Zade'nin Cem'e Dair iki risalesi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979. Dnş.: İhsan Örucü.
130. Hafize Subaşı, *Abu Mansûr al-Azharî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri, Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.
131. Abdullah Köşe, *Abu'l-Hasan Ali b. İsa b. Ali b. Abd Allah al-Rummânî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaları*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.
132. Ahmet Aybar, *İbn Fahd Al-Halabî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri; Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.

133. Hüseyin Mozak, *Kutrub Hayatı, Şahsiyet. Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.
134. Fevzi Bayraktar, *Al-Zamahşari'nin Hayatı ve Muzhatı Al-Muta'annis Adlı Eseri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.
135. İ. Ethem Bingöl, *al-Salabî, Hayatı Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Yazma Nüshalarının Tevsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1979.
136. Veli Tola, *Abu Mansûr al-Sa'âlibî'ye Ait On Bir Eserin Mevzu Fihristi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1980.
137. Sadettin Ünal, *İsa b. İbrahim ar-Raba'î Nizâmu'l-garib fi'l-luga: İnceleme – Metin*, Atatürk Üni. Edebiyat Fak. Arap Fars Dili ve Edebiyatı, Doktora Tezi, 1980. Dnş.: Doç. Dr. M. Nazif Şahinoğlu.
138. Bahattin Kök, *Seyfuddin et-Türkmânî ve Divânı*, Atatürk Üni. [İlâhiyat Fak.] Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 1980. Dnş.: Doç. Dr. M. Nazif Şahinoğlu.
139. Osman Mustafa Aşçıoğlu, *Lütfi el-Menfeluti'nin Hayatı, Eserleri ve XIX-XX. Asır Arap Edebiyatındaki Yeri*, Uludağ Üni., İlâhiyat Fak. Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 1980. Dnş.: Prof. Dr. Nihad Mazlum Çetin.
140. İsmail Hakkı Sezer, *İmam Busirî ve Bürde'si*, Konya Yüksek İslam Enstitüsü, Öğretim Üyeliği Tezi, 1980.
141. Saim Arı, *Ebu'l-Kâsım Abdurrahmân b. İshâk ez-Zeccâcî Hayatı, Şahsiyeti ve Eserlerinden Kitâbu'l-Lama'ât'ı*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Fars Dili ve Edebiyatı, Bitirme Tezi, 1980. Dnş.: Ahmet Suphi Furat.²⁷
142. Süleyha Can, *Atif Efendi Kütüphanesinde Mevcut Arapça-Arapça, Arapça-Türkçe, Türkçe-Arapça Yazma Lügatlarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1980.
143. Keriman Körklü, *al-Ragib al-İsfahânî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Muhazarât al-udabâ'sının İstanbul Kütüphanelerindeki Yazmalarının Tasnifi ile VIII. Hadd'inin İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1980.
144. Hasan Avcı, *Al-Ragib Al-İsfahani Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri Ve Muhazarar Al-Udaba'sının İstanbul Kütüphanelerindeki Yazmalarının Tavsifi İle VI.*

Hadd'inin İndeksi, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1980.

145. Kadir Yentür, *İbn Hicca al-Hamavî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri, Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaların Tasvifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1980. Dnş.: İhsan Örucü.
146. Yüksel, *Mete, Taşköprü-Zâde'nin Miftâh al-Sa'ada Adlı Eserinin "İlm Amsâl" Faslına Tenkitli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1980.
147. Kemal Arkun, *Ahmed b. Fâris, Şahsiyeti, Eserleri ve Kitâb es-Sâhibî'nin İlk Babının Tenkidli Metni*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Fars Dili ve Edebiyatı, Bitirme, Tezi, 1981. Dnş.: Nihad Mazlum Çetin.
148. Muharrem Çelebi, *Kutrub: Hayatı, Eserleri ve Kitâb al-Azmina*, Atatürk Üni. [İlâhiyat Fak.] Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, Doçentlik Tezi, 1981.
149. Ahmet Savran,²⁸ *Abbasiler Devri Edebiyatında Sûliler ve Abu Bakr as-Sûlî*, Atatürk Üni. Edebiyat Fak. Doçentlik Tezi, 1981.
150. Mevlüt Çilesiz, *Taşköprüzâde Ahmed b. Mustafa'nın Miftâhu's-Sa'ade ve Misbâhu's-Siyâde Adlı Eserinin Me'ânî, Beyân ve Bedî İlimlerine Dair Kısımları: (metin, tercüme notlar ve açıklamalar)*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Fars Dili ve Edebiyatı, Bitirme Tezi, 1981. Dnş.: Nihad Mazlum Çetin.
151. M. Sadi Çöğenli, *Hicrî VI. ve VII. (501-700) Asırlarda Dil Çalışmaları ve Belli Başlı Nahivciler*, Atatürk Üni. Fen-Edebiyat Fak., Doktora Ön Çalışması [Yüksek Lisans], 1981. Dnş.: M. Nazif Şahinoğlu.
152. Cemal Muhtar, *Ferişteoğulları'nın Arapça-Türkçe Lügatleri Üzerinde Araştırma*, Ankara Üni. İlâhiyat Fak. İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Türk İslâm Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 1981. Dnş.: Doç. Dr. Mahmut Esat Coşan.
153. Sadreddin Gümüş, *es-Seyyid eş-Şerif el-Cürcânî ve Arap Dilindeki Yeri*, İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, Öğretim Üyeliği Tezi, 1981.
154. Salih Fişek, *İbn Cinnî Hayatı-Edebi Şahsiyeti, Eserleri al-Hasâis (c.III, s.282-309)'in Tercümesi Metinde İsimleri Zikr Edilen Şair ve Mü'elliflerin Hal Tercümeleri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bitirme Tezi, 1981. Dnş.: Prof. Dr. Ahmet Subhi Furat.
155. Seyfidar Kartal, *Şihâb al-Din Abu'l-Abbas Ahmed b. Abd Allah al-Kalkaşandî ve Subh al-A'şâ'sından Bir Bölümün (c.II,s.183-196) Tercümesi*,

- İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981.
156. Kazım Sağlam, *İbn Cinnî'nin Gramere Dair Görüşlerinde Kur'an-ı Kerim'in Yeri*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981.
157. Fevzi Koç, *Hızır b. İlyas Hayatı Eserleri ve Risale fi'n-nahv Adlı Eserini Türkçeye Tercümesi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981.
158. Hızır Ali Muradoğlu, *Kemal Paşa-Zade. Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri ve Risala fi bayân ahvâl al-zamâir*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981.
159. Mümin Nalbantoğlu *Calal Al-Din Al-Suyutî Hayatı Eserleri al-Muzhir'den Bir Parçanın (C.II, S.469-478) Tercümesi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981. Dnş.: Ahmed Suphi Furat.
160. Cevat İzgi, *Taşköprülü-Zade'nin Miiftâh as-Saada va Misbâh as-Siyada'sinin Lügat İlmi Kısmı (Metin, Tercüme, Notlar Ve Açıklamalar)*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981.
161. Behiye Aksoy, *Ziya' al-Din İbn al-Asîr ve İmâd al-Din İbn al-Asîr Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981. Dnş.: Nihad M. Çetin.
162. Hatice, Çeşmeci, *İzz al-Din İbn al-Asîr Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981. Dnş.: İhsan Örucü.
163. Fatıma Sevde Şağmıt, *Macd al-Din İbn al-Asîr Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1981.
164. Ziyaeddin Keremoğlu, *Tuhfe-i Fevzi*, Ankara Üni. İlahiyat Fak., Bitirme Tezi, 1981. Dnş.: M. Esad Coşan.
165. Nasuhi Ünal Karaarslan, *Cami' at-Ta'rib ve Arapça'da Yabancı Kelimeler Meselesi*, Atatürk Üni., [İlahiyat Fak.] Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, Doçentlik Tezi, 1982.²⁹
166. Süleyman Tülücü, *Züheyr b. Ebî Sül mâ ve Edebi Kişiliği*, Atatürk Üni. Doktora Tezi, 1982. Dnş.: Zâhid Aksu.

167. Hüseyin Avni Çelik, *İbn Kayim al-Cavziya ve Eseri Ma'ânî al-Adavât va'l-Hurûf (Va'l-İ'rab)*, Atatürk Üni. Van Fen-Edebiyat Fak. Doktora Tezi, 1982. Dnş.: Doç. Dr. İbrahim Düzen.
168. Hüseyin Elmalı, *Hicri III. Asırdaki Edebî Çalışmalar ve Belli Başlı Edip ve Şairler*, Atatürk Üni., Yüksek Lisans, 1982. Dnş.: M. Nazif Şahinoğlu.
169. Mustafa Kılıçlı, *Hicri III. Asırdaki Dil Çalışmaları ve Belli Başlı Dileler*, Atatürk Üni., Doktora Ön Çalışması [Yüksek Lisans], 1982. Dnş.: M. Nazif Şahinoğlu.
170. Nasrullah Hacımüftüoğlu, *Nahiv Açısından İslam Hukuk Metodolojisiinde Edat ve Manalı Harflerin Yeri*, Atatürk Üni. Edebiyat Fak., Yüksek Lisans, 1982.
171. Mustafa Korkut, *es-Suyûtî'nin Risâle fî Sebebi Vaz'î İlmi'l-Arabiyye Adlı Eserinin Tenkidli Metni ve Tercümesi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982. Dnş.: Nihad Mazlum Çetin.
172. Halil Farsakoğlu, *al-Suyûtî'nin al-Muzhir fî ulûm al-luga ve anva'iha Adlı Eserinden Bir Bölümünün Tercümesi. (s.341-352)*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü Bitirme Tezi, 1982.
173. Gülen Sarısamur, *İbn al-Şacarî, Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaları İle al-Amâlî'nin Şairler İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
174. Serpil Çezik, *Al-Hafâcî, Hayatı, Rayhânat al-Alibbâ ve Zuhrat al-Hayat al-Dünya Adlı Eserinin Kitap, Şair, Yer Şahıs İsimlerine Göre Umumi İndeksi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
175. Sevcan Kaya, *Şehid Ali Paşa Kütüphanesinde (Nr.2511) Dil ve Edebiyata Dair Bazı Risaleleri İhtiva Eden Bir Mecmua*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
176. Azmi Şerbetçi, *Kutb al-Din Şirâzî'nin Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Eserlerinin İst. Ktb.'lerindeki Mevcut Yazma Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
177. İhsan Yılmazgil, *Mustafa b. İbrahim. Zubdat al-Amsâl (Muellifin Hayatı, Eserleri İstanbul Kütüphanelerinde Yazma Nüshaları ve Son On Babının Tenkitli Metni)*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
178. Kutsal Köle, *Muhammad b. Kutb al-Din al-İznikî Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri, Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshalarının Tavsifi*,

- İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
179. Sabahattin İcin, *Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'nde Mevcut Arapça-Arapça, Arapça- Türkçe, Türkçe - Arapça Yazma Lügatların Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
180. Osman Keleş, *Molla Hasan Paşa. Hayatı, Eserleri ve Eserlerinin Süleymaniye Kütüphanesindeki Nüshalarının Tavsifi*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
181. Ahmet Altun, *Köprülü Kütüphanesinde Mevcut Arapça-Arapça, Arapça-Farsça, Arapça- Türkçe Yazma Lügatlar*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1982.
182. Şükrü Arslan, *İbnü'l-Yezidî ve Garibü'l-Kur'an'ı*, Atatürk Üni. [İlahiyat Fak.] Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 1982. Dış.: Doç. Dr. M. Nazif Şahinoğlu.
183. Cevdet İsmail Çakmakçı, *Kur'an'daki Atasözleri, Bunların Arap Dili ve Edebiyatına Etkileri*, Atatürk Üni. İlahiyat Fak., Doçentlik Tezi, 1981'de devam ediyor.³⁰

D) Makaleler

1. Tahirü'l-Mevlevi, "Kur'ân'ın İcazı", *Mahfil*, 4/49 (Mayıs-Haziran 1924), 2.
2. Tahirü'l-Mevlevi, "Esvak-ı Arab", *Mahfil*, 6/65 (Eylül-Ekim 1925), 80.
3. Tahirü'l-Mevlevi, "Meşhur Kelile ve Dimne Eseri Hakkında", *Mahfil*, 4/49 (Mayıs-Haziran 1924), 14; 5/56 (Aralık 1924-Ocak 1925), 150; 5/58 (Şubat-Mart 1925), 194.
4. Mehmed Şerefeddin [Yaltkaya], "Mütenebbi'den Evvel Şiir", *İstanbul Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 4/3-4 (1925) 211-260.
5. Mehmed Şerefeddin [Yaltkaya], "Mütenebbi II", *İstanbul Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 4/5 (1925) 316-324.
6. [Mehmed] Şerefeddin Yaltkaya, "Türlere Dair Arapça Şiirler", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Türkiyat Mecmuası [TM]*, 5/() (1936), 307-326.
7. Muallim Nafiz Danışman, "B. Şerefeddin Yaltkaya'nın Terceme Hataları", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitülmaarif Mecmuası*, 1/24 (5 Aralık 1941), 3.
8. Fevziye Abdullah Tansel, "Muallim Naci ve Tercüme", *Tercüme*, 4/22 (1943), 238-245.

9. [Mehmed] Şerefeddin Yaltkaya, “Arap Lügat ve Gramercileri Arasında Türkler”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Türkiyat Mecmuası [TM]*, 7-8/1 (1940-1942), 321-322.
10. Nafiz Danışman, “Prof. Şerefeddin Yaltkaya'nın Arapçadan Terceme Ettiği Bir Eser”, *İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitülmaarif Mecmuası*, 1/23 (21 Kasım 1941), 3.
11. “Kelile ve Dimne”, *İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitülmaarif Mecmuası*, 1/28 (20 Şubat 1942), 4.
12. Fevziye Abdullah Tansel, “Muallim Naci'nin Arapça ve Acemceden Tercümeleri”, *Tercüme*, 10/56 (Mart 1953), 51-67.
13. Nafiz Danışman, “Tasavvuf Şi'irlerinden Düşündürücü Tercümeler”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1-4 (1956) 76-85.
14. Nafiz Danışman, “Câhiliyye” Kelimesinin Mânâ ve Menşe’i”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5/1-4 (1956), 192-197.
15. H. Hüsnü, “İbni Arabşah”, *Türkiyat Mecmuası*, 3 / () (1935), 157-184.
16. Nihad M. Çetin, “Arapça’da Kelimelerin Müzekkerlik ve Müenneslik Keyfiyetine Dair Müstakil Eserler”, *Şarkiyat Mecmuası*, 1 (1956), 89-118.³¹
17. Fuat Sezgin, “Üç Macmu’at ar-Rasâ’il”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 2/2-4 (1958), 231-256.
18. Nihad M. Çetin, “Arap Dili Sarf ve Nahvine Dâir Üç Eser”, *Şarkiyat Mecmuası*, 3 (1959), 162-168.
19. Kemal Çağdaş, “Şarktan Şaheserler: Kelile ve Dimne”, *İslâm*, 4/37 (Ekim 1960), 29; 4/38 (Kasım 1960), 61.
20. Nazif Hoca, “Abdalqadir b. ‘Omar Al-Bağdâdî'nin Eserlerinin İstanbul'daki Yazmaları”, *Şarkiyat Mecmuası*, 4 (1961), 119-145.
21. M. Sabri Sözeri, “Şenferâ ve Lamiyyetü'l-‘Arab”, *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Dergisi*, 1/1 (1963) 1-9, 11.
22. M. Nuri Gencosman, “İslami Edebiyatta Kaside“, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 2/6-7 (1963), 31-35.
23. Ahmet Ateş, “Hellmut Ritter”, *Şarkiyat Mecmuası*, 5 (1964), 1-14.
24. Cemal Muhtar, “Cahiliye Devri Şiiri”, *Doğu Dilleri [Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Dergisi]*, 1/1 (1964), 45-48.

25. Ahmet Ateş, “Arapça Yazı Dilinde Türkçe Kelimeler Üzerine Bir Deneme II: XI. Yüzyıldan Bugüne Kadar”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 2/1-2 (1965), 5-25.
26. Cemal Muhtar, “İmriü'l-Kays”, *Doğu Dilleri [Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Dergisi]*, 1/2 (1966), 177-193.
27. Ahmet Ateş, “Arapça Yazı Dilinde Türkçe Kelimeler” (I) X. Yüzyıla Kadar”, *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*, 1 (1966), 26-31.
28. Süleyman Tülücü, “Hassân b. Sâbit b. el-Münzır el-Ensârî (Takriben M. 563-682)”, *İslâm Düşüncesi*, 4 (1967), 250-251.
29. Hüseyin Küçükcalay, “Kur'an, Hadis ve İslamiyetin Arap Dili Üzerindeki Tesirleri”, *İslâm Medeniyeti*, 1/5 (1967), 44-46.
30. Süleyman Tülücü, “Arab Edebiyatında Kaside”, *İslâm Düşüncesi*, 6 (1968), 362-367.
31. Süleyman Tülücü, “Hazret-i Peygamber (s.a.v)'in Takdir Ettiği Şair: Ka'b b. Züheyr”, *İslâm Medeniyeti*, 1/8 (1968), 37-38.
32. Süleyman Tülücü, “Cahiliye Devri Şairlerinden Züheyr'in Dini İnancı ve Şiirlerinde Dini İzler”, *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi]*, 25/2 (1969), 3- 12.
33. Hamide Demirel, “Fuzuli's Arabic Divan”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 28/1-2 (1970), 75-85.
34. Süleyman Tülücü, “Lebid”, *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 9/98-99 (1970), 231-234.³²
35. İnci Koçak, “Zuhayr b. Abi Sulma'nın Şiirlerindeki Bazı Atasözleri ve Hikmetli Beyitler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 28/3-4 (1970), 233-237.
36. İnci Koçak, “Akkadca, Arapça ve Suryanca'da Zamirler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 28/3-4 (1970), 239-244.
37. İnci Koçak, “Mu'allaka'larda Oyun”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 28/3 – 4 (1970), 333-337.
38. Gönül Alpay, “Hamdullah Hamdi'nin Leyla ve Mecnun Hikâyesi”, *Fen-Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi*, 1 (1970), 25-33.
39. Yusuf Uralgiray, “Ahmet Şavki”, *Ankara Üniversitesi DTCF Doğu Dilleri Dergisi*, 1/4 (1970), 213-260.

40. Şevkiye İnalçık, “al-Haris b. 'Asad al-Muhâsibî ve Kitâb al-Kasd”, *Doğu Dilleri [Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Dergisi]*, 2/1 (1971), 49-76.
41. Ahmet İhsan Türek, “Klasik Arap Edebiyatının Son Şairlerinden al-Hakam al-Xuzrî”, *Atatürk Üni. Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi*, 2(1971), 171-178.
42. Ahmet İhsan Türek, “Râ'î ve Şiirleri”, *Atatürk Üni. Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi*, 4 (1972), 125-185.
43. Nazif Hoca, ‘Abd Al-Kadir b. ‘Omar al-Bağdâdî'nin Elyazısı ile İki Mecmuası”, *Şarkiyat Mecmuası*, 7 (1972), 69-82.
44. Nihad M. Çetin, “Arapça Birkaç Darb-ı Meselin ve Şeyhî'nin Har-nâme'sinde İşlediği Hikâyenin Menşei Hakkında”, *Şarkiyat Mecmuası*, 7 (1972), 227-243.
45. Nihad M. Çetin, “Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri”, *Şarkiyat Mecmuası*, 7 (1972), 1-24.
46. Tuncer Gülensoy, “Yaşayan Farsça ve Arapçadaki Türkçe Kelimeler Üzerine Bazı Notlar”, *İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 21(1973), 127-157.
47. Hasan Güleç, “Ebu'l-Atahiye [130-211h. / 748-816 m.] ve Divanından Seçmeler”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, 14/3 (1975), 162-170.
48. Osman Keskiöglü, “Ka'b b. Züheyr ve Kaside-i Bürde”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]*, 1975, 14/2 (1975), 98-101.
49. İnci Koçak, “Mu'allaka'lardaki Bazı Yabancı Sözcükler”, *Doğu Dilleri [Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Doğu Dilleri Dergisi] [DDL]* 2/3 (1977), 185-194.
50. Yusuf Uralgiray, “Arap Edebiyatı Tarihine Mukayeseli Genel Bir Bakış”, *Doğu Dilleri* 2/3 (1977),201-244.
51. Zekeriya Kitapçı, “Hayâtu'l-Câhiz ma'a esyâdihî mine'l-Etrâk”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (1977), 141-155.
52. İsmet Kayaoğlu, “İbn Hamdûn'un Kitâbü't-Tezkire'si”, *AÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, 3 (1977), 351-355.
53. Mustafa L. Bilge, “Şam İlimler Akademisi [Mecelletü'l-Mecma' el-ilmî el-Arabî bi Dimaşk]”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7/1-2 (1978), 289-298.
54. Cevdet İsmail Çakmakçı, “Lokmân fi'l-ebedi'l-Arabî”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (1978), 367-391.

55. Ahmet Subhi Furat, “Abu’l-Huseyn an-Nuri ve Makâmât al-Kulûb Adlı Risâlesi”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7/1-2 (1978), 339-356.
56. Ahmet Subhi Furat, “Arap Edebiyatında İlk Ansiklopedik Eserler”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7/1-2 (1978), 299-308.
57. Süleyman Tülücü, *Arapça ve Farsça’dan Türkçe’ye Yazı Diline Şekil Değiştirerek Geçen Kelimeler*, Erzurum, Seminer Çalışması,³³ 1978. Dnş.: Nazif Şahinoğlu.
58. Muharrem Çelebi, “Ebû Mansûr el-Cevâlikî (466-540 H. - 1073-1145 M.)”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 3 (1979), 154-190.
59. Süleyman Tülücü, “Câhiliyye” Kelimesinin Mânâ ve Menşe’i”, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 4 (1980), 279-285.
60. Azmi Yüksel, “al-Zamakhsharî ‘s Elegy, *Doğu Dilleri [Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Doğu Dilleri Dergisi] [DDL]*, 2/4 (1981), 355-654.
61. İnci Koçak, “Basra ve Kûfe Mektepleri”, *Doğu Dilleri*, 2/4 (1981), 143-155.
62. İnci Koçak, “al-Harîrî’nin Makâmât’ındaki Bazı Atasözleri ve Deyimler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 30/1 - 2 (1982) [Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi], 185-192.
63. Süleyman Tülücü, “Kâ’b b. Zuheyr ve Kasîde-i Bürde’si Üzerine Notlar I”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5 (1982), 159-173.
64. İnci Koçak, “Osmanlıca Sözcüklerin Arapça ile İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 30/1-2 (1982) [Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Armağan], 457-463.
65. İnci Koçak, Kanun [Sözcüğünün Anlamı Üzerine], *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 30/1-2 (1982), 181-183.
66. Azmi Yüksel, “Al-Zamakhshari’s Panegyric”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 30/1-2 (1982) [Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi], 627-645.
67. Ahmet Davutoğlu, “Arapça Öğrenimi Üzerine Bir Soruşturma”, *Mavera*, 79 (Haziran 1982), 14, 15.

E) Tercümeleler

İlk başlarda şahsi gayretlerle başlayan tercüme faaliyetlerine daha sonra devlet destek vermiştir. Millî Eğitim Bakanlığı 29 Ocak 1947 tarihinde

klasikleri tercüme etme kararı almıştır. Bu bağlamda Arap klasiklerinden oluşan toplam 77 eser Şerefeddin Yaltkaya ve İsmail Hatip Erzen tarafından belirlenmiştir.³⁴ Ancak bunların tamamının tercüme edilmediği anlaşılmaktadır. 59 yıllık zaman diliminde tespit edilen tercümeleşmeler şunlardır:

1. *Bin Bir Gece Masalları*, İstanbul: Resimli Ay Matbaası, 1928.
2. Ebül-Mudarrab Ka'b b. Züheyr el-Mazinî, *Kaside-i Banet su'âd*, mütercim ve muharriri Zeynelabidin, İstanbul: Ahmed Kâmil Matbaası, 1928.
3. Ebül-Hasan Ebû Turab Ali b. Ebî Talib, *Hakikatname*, mütercim Mirza Cihangir Han Nizamülmülk Ziyai, İstanbul: Matbaa-i Şems, 1928.
4. Hasan Basri Çantay, *Zekâ Demetleri*, Balıkesir: 1939 (İstanbul: 2.bs. 1962).³⁵
5. A.[bdülgani] Seni Yurtman, *Maarrî Divanından Seçmeler*, İstanbul: İnsel Kitabevi, 1942.
6. M.[ehmed] Şerefeddin Yaltkaya, *Yedi Askı [Muallakât-ı seb'a]*, Ankara: Maârif Vekâleti, 1943.³⁶
7. Clément Imbault Huart, *Arap ve Arap Dilinde İslam Edebiyatı*. trc. Cemal Sezgin, İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1944.
8. Ebu İsmail Müeyyidüddin Hüseyin b. Ali b. Muhammed Tuğrâî, (ö. 513/1119), *Lâmiyet al-Acem [Lâmiyyetü'l-'acem]*, trc. İsmail Hatip Erzen, Ankara: Maarif Bakanlığı, 1945.
9. *Bin Bir Gece Hikâyeleri*, trc. Rifat Necip, nşr. İbrahim Hilmi Çığraçan, İstanbul: Hilmi Kitabevi, 1946.
10. Halil Cibran, *Hak Erenler (Nebi)*, trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kâğıtçılık, 1946.
11. Nafiz Danışman, "Ebu Osman Cahız, Kitâbü'l-Hayavan'dan Tercüme", *Felsefe Tercümeleri Dergisi*, 1/1 (1947), 25-31.
12. *Bin Bir Gece Masalları*, haz. Rakım Çalapala, trc. Selami Münir Yurdatap, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1949.
13. Necati Lugal- Aydın Sayılı, *Ebû Nasr İl-Fârâbî'nin Halâ Üzerine Makalesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1951.
14. Ebu Muhammed Kasım b. Ali b. Muhammed el-Basrî el-Harîrî (ö. 516/1122), *Makâmât*, trc. Sabri Sevsevil, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1952.
15. Halil Cibran, *Ermişlerin Bahçesi (Nebi)*, trc. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık ve Kağıtçılık, 2. Bs, 1956.

16. Muhammed bin Ali bin Süleyman al-Râvendî, *Râhatü's-sudûr ve âyetü's-sürûr. (Gönüllerin râhatı ve sevinç alâmeti) I*, trc. Ahmed Ateş, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 1957.
17. Ali b. Ebu Talib, *İmam-ı Ali Buyruğu (Nehcü'l-belâğa)* trc. Abdülbaki Gölpınarlı Ankara Emek Basım-Yayımevi, 1958.
18. *Bin Bir Gece Masalları*, trc. Halit Fahri Ozansoy, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1957 [2.bs. 1962].
19. *Bin Bir Gece Masalları*, haz. Suat Taşer, Ankara: Emek Basım-Yayımevi, 1957.
20. Takıyuddin Mehmed b. Pir Ali Birgivî (ö. 981/1573), *Temrinli Bidâye*, temrinleyen: Abdullah Hulusi Güzelyazıcı, İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1957.
21. Takıyuddin Mehmed b. Pir Ali Birgivî (ö. 981/1573), *Temrinli Kifâye*, temrinleyen: Abdullah Hulusi Güzelyazıcı, İstanbul: Türkiye Ticaret Postası Matbası 1959.
22. *1001 Gece Masalları*, trc. Raif Karadağ, İstanbul: Ak Kitabevi, 1959.
23. Taha Hüseyin, “Kurân’ı Kerim’de Üçüncü Şahıs Zamîrinin İşâret Zamîri Olarak Kullanılışı”, trc. Mehmed Hatiboğlu, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/() (1960), 149-163.
24. Takıyuddin Mehmed b. Pir Ali Birgivî (ö. 981/1573), *İzahlı Avâmil Tercümesi*, tercüme ve izah eden: S. Ahmet Şahin, Ankara: Doğuş, 1963.
25. Ebü'l-Hasan Ebu Turab Ali b. Ebi Talib Abdimenaf Ali, *Hazreti Ali'nin Ölmeyen Özdeyişleri*, trc. Rüştü Şardağ, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1963.
26. Kaab b. Züheyr, *Kaside-i Bürde*, trc. Nafiz Danışman, *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 1963, 2/12 (1963), 22-27.
27. Tauer, F., “Prag Üniversitesinde Son Yüzyılda Arapça, Farsça ve Türkçe Tetkikleri”, trc. Nihad M. Çetin, *Şarkiyat Mecmuası*, 6 (1966), 61 – 70.
28. Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *Arap Dili ve Edebiyatından Tercemeler*, İstanbul: 1967.³⁷
29. *Üç kaside*, haz. Sezai Karakoç, İstanbul: Fatih Yayınevi, 1967.³⁸
30. Corci b. Habib Zeydan, (ö. 1332/1914), *17 Ramazan ve ötesi*. trc. M. Müftüoğlu, Ankara: Müftüoğlu Yayınları, 1968.

31. Abdusabur Şahin, “Hz. Muhammed Devrinde Arap Yazısında Hareke ve Nokta”, trc. Tayyar Altıkulaç, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 9/102-103 (1970), 403-406.
32. Ebü'l-Hasan Ebu Turab Ali b. Ebi Talib, *Nehcü'l-belâga: Hazreti Ali'nin Hutbeleri, Vasiyyetleri, Emirleri, Mektupları, Hikmet ve Vecizleri*, trc. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul: Yeni Şafak Maarif Kütüphanesi, 1972.
33. Ebu Abdullah Şerefeddin Muhammed b. Said b. Hammad Busirî, (ö. 695/1296), *Kaside-i Bürde: Terceme-Şerh ve Havassı*, Hazırlayanlar Fevzi Aksoy - Mehmet Balcı, İstanbul: Feriât Yayınları, 1975.
34. Erol Ayyıldız, *Arapça-Türçe Hikâyeler: Denizci Sinbad*, İstanbul: Huzur Yayınları, 1976.
35. *Çağdaş Arap Şiiri: Güldeste*, trc. Nuri Pakdil, Ankara: Edebiyat Dergisi, 1976.
36. Ebu Abdullah Şerefeddin Muhammed b. Said b. Hammad Busirî, (ö. 695/1296), *Kaside-i Bürde: Manzum Tercüme*, trc., haz. İlhan Armutçuoğlu, İzmir: Akyol Neşriyat ve Matbaacılık, 1399/1979.
37. Beeston, Alfred Felix Landon, “Mu'allakât”, trc.: Süleyman Tülücü, *Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*, 3 (1979), 419-427.
38. Müstakimzade Süleyman Sadeddin, (ö. 1202/1788), *Şerh-i Divan-ı Ali*, sadeleştiren Şakir Diclehan, İstanbul: Ana Yayınevi, 1981.
39. Tevfik el-Hâkim, *Trendeki Derviş*, trc. Enes Harman, İstanbul: Yeryüzü Yayınları, 1981.
40. Ernst Harder, *Modern Arapça Grameri (Gaspey-Otto-Sauer Metodu)*, tashih ve ilaveler Annemarie Schimmel, trc. Ekrem Sarıkçioğlu, İstanbul: Otağ Yayınevi, 1982.
41. *Çağdaş Arap Öyküsü*, düzenleme Şaban Özdemir, Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları, 1982.
42. Ayrıca Şevkiye İnalçık'ın "Ahmed Gazzali", Hayatı, Eserleri, Letâif al-Fıkar ve Cavâmi' al-Durar Tercümesi" adlı eserinin olduğu kaydedilmiştir.³⁹

F) Kitap Tanıtları

1. Ahmet Ateş, “ ‘Âmir b. ‘Âmir al-Basrî Tâiyât’ neşir ve şerheden: al-Şeyh ‘abd al-Kadir al-Mağribî Dimaşk 1368/1948””, *Oriens*, 4 (1951), 175.
2. “Omar Ferruh, Tarih fikr al-arabî (Beyrut, 1965) hakkında bir kontrandü”, *İslam Tetkikleri Dergisi*, 4/3-4 (1971), 134-139.
3. Nazif Hoca, “Usama b. Munqid Kitâb manâzil wa'd-diyâr [antoloji] nşr. A. B. Xalidov Moskova 1961”, *Şarkiyat Mecmuası*, 5 (?) 158—159.

4. Hüseyin Atay, “Halil el-Câr, Hanna el-Fahûrî, el-Felsefetü'l-Arabiyye, Beyrut 1957, I cilt.” *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Reisliği Yıllığı]*, (1961), 255-257.
5. Mustafa Fayda, “Dr. Ömer Ferruh, al-Arab Fi Hazaratihim ve Şakafetihim İlâ Ahiri'l-Aşri'l-Emeviyyi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (1967), 225-226.
6. Hüseyin Atay, “Ebu Nasr Farâbî, *Kitâb el-Hurûf*, Beyrut: Darul-Meşrik, 1970”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [AÜİFD]*, 17 (1969), 315-327.
7. Salih Tuğ, “Ebu Hanife Dinerveri, Kitâbü'n-Nebât (sin) Harfinden (ye) Harfine Kadar, Kahire: Fransız Enstitüsü Yayını, 1973, 58+448 s.”, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, 7/1-2 (1978), 313-314.

G) Disiplinler Arası çalışmalar

1. Velel Çelebi İzbudak (1869-1953), *el-İdrâk Haşiyesi*, İstanbul: Türk Dil Kurumu, 1936.
2. İsmet Yurtman, *Muallim Naci*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yeni Türk Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, 1942, Dnş.: Ali Nihad Tarlan.
3. Ahmed Ateş, “Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Türkçe, Arapça ve Farsça Mühim Eserler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi [İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi] [TDED]*, 2/3-4 (1948), 171-191.⁴⁰
4. Akdes Nimet Kurat, “Abu Muhammad Ahmad Bin A'sam al-Küfî'nin Kitâb al-Futûh'u”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [DTCF Dergisi]*, 7/2 (1949).
5. Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), *Harezme Tercümelî Muqaddimat al-Adab [Tercemetu Mukaddimeti'l-edeb bi'l-Havarezmiyye*, yayınlayan Zekî Velidi Togan, İstanbul: İstanbul Üni. Edebiyat Fak., 1951.
6. Ahmed Ateş, “Kastamonu Genel Kitaplığında Bulunan Bazı Mühim Arapça ve Farsça Yazmalar”, *Oriens*, 5 (1952), 28-46.⁴¹
7. Ahmed Ateş, “Konya Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Mühim Yazmalar”, *Bellekten* 16/61 (1952), 46-130.
8. İsmail Cerrahoğlu, *Garib al-Quran bi-nüzhet al-Qulub Müellifi Abu Bekr Muhammed b. Aziz as-Sicistânî (Eserin Fihristi ve Buna İlaveten Garib al-Quran ve Literatürü Hakkında Bir Mukaddime)*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak., Bitirme Tezi, 1954.

9. Hüseyin Ak, *Haccâc b. Yusuf es-Sakafî*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak., Bitirme Tezi, 1955.
10. Ahmed Ateş, “Ali Şir Nevâ’î’nin Arapça Sözlüğü Hakkında”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten [TDAYB Belleten]*, 5/() (1957), 183-188.
11. Neşet Çağatay, *İslam’dan Önce Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara: 1957.⁴²
12. Haydar Yağmurlu, *Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kitaplığı Arapça, Yazma Tasavvufî ve Edebi Eserler Kataloğu*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Bitirme Tezi, 1959. Dnş.: Mükrimin Halil Yinanç.
13. Zeki Velidi Togan, “Zimahşeri’nin Doğu Türkçesi ile «Mukaddimetü’l- edebî»”, *Türkiyat Mecmuası*, 14/() (1964), 81-92.
14. İsmail Cerrahoğlu, “Muhyiddin el-Kâfiyecî ve ‘et-Teysîr fi Kavâidi İlmi’t- Tefsîr’ Adlı Risalesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1962), 127-132.
15. Salâhuddîn al-Munaccid, “Arapça Yazmaların Neşir Kâideleri”, trc. Mehmed Hatiboğlu, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 (1966), 245-262.
16. Süheyla Bayrav, “‘Courtois’ Aşk Anlayışında Arap Etkisi”, *Şarkiyat Mecmuası*, 6 (1966), 47-60.
17. Seyyid Kutub, *Kur'an'da Edebi Tasvir*, trc. Süleyman Ateş, Ankara: Hilal Yayınları, 1967.
18. Ekber Bihruz Ali Abad, *al-Damğânî ve Kitâb al-Vucûh ve al-Nazâ'ir'i*, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümü, Doktora Tezi, 1967.
19. İsmail Cerrahoğlu, “Kur'an Tefsirinde Şiirden Faydalanma”, *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Reislîği Yıllığı]*, 9/94-95 (1970), 69-72.
20. Emin Işık, “Ebu Bekir İbnu'l-Enbârî Hayatı ve Eserleriyle “İdâhu'l-vakf ve'l-ibtidâ” Adlı Eserinin Edisyon Kritiği”, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1973.
21. İbrahim Hakkı Konyalı, “İslam Yazısına Dair - İslam Yazısı mı, Arap Yazısı mı?” *Sebil*, 1/1 (02-01-1976), 13; 1/2 (09-01-1976), 13.⁴³
22. Rıfık Melül Meriç, “İslam Yazısı'nın Menşei ve İntişarı 1”, *Sebil*, 2/65 (25-03-1977), 2/66 (14; 01-04-1977), 14; 2/67 (08-04-1977), 14; 2/68 (15-04-1977), 14; 2/69 (22-04-1977), 14; 2/70 (29-04-1977), 14. 2/71 (06-05-1977), 14; 2/72 (3-05-1977), 14; 2/73 (20-05-1977), 2/74 (14; 27-05-1977), 14.

23. İsmail Cerrahoğlu, “İbn Hişam ve Siresindeki Garibu'l-Kur'an'ı”, *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi [Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi]*, 3 (1977), 1-28.
24. İsmail Cerrahoğlu, “Tefsir’de Atâ b. Ebi Rabâh ve İbn Abbâs’dan Rivâyet Ettiği Garibü'l-Kur’an’ı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [AÜİFD]*, 22 (1978), 17-104; 23 (1978), 17-104.
25. Ahmet Çayırpınar, *Ebu Hayyan el-Endelüsî, Hayatı, Eserleri ve Tefsiri*, Ankara Üni. İlahiyat Fak. Bitirme Tezi, 1978-1979.
26. Ergül Şimşek, *Mecâzu'l-Kur'an ve Ebu Ubeyde*, Ankara Üni. İlahiyat Fak., Bitirme Tezi, 1980.

H) Şahıslar⁴⁴

Abdullah Atıf Tüzüner (1869-1954): Konyalı olup 1891 yılında İstanbul’a gelerek çeşitli hocalardan Arap dili ve edebiyatı, belagat dersleri aldı. İstanbul’da ve Konya’da çeşitli okullarda ders kaldırılana kadar Arapça öğretmenliği yaptı. 1933 yılında Konya’da emekli olunca tekrar İstanbul’a döndü. Süleymaniye Ktp. Tasnif Komisyonuna katıldı. Türk dilinin sadeleştirilmesi çalışmalarına destek vererek *Ahter-i kebir*’i bu maksatla gözden geçirdi. Tercümelelerinin yanı sıra *Lübbü’l-kırâe I-IV* (İstanbul 1328, 1329, 1330), *Lübbü’l-kavâ’idi’l-‘Arabiyye I-II* (İstanbul 1330) gibi çalışmaları da mevcuttur.⁴⁵ Abdullah Atıf’ın, “Ka'b bin Züheyri” başlıklı makalesi de bulunmaktadır (*Beyânülhak*, 2/47 (15 Şubat 1910),13).

Ahmed Ateş (1913-1966): Gaziantep Nizip’te doğan Ateş, İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okurken yardımcı ders olarak bulunan Arapça ve Farsça ile ilgilenmeye başladı. 1939’da mezun olunca aynı fakülte bünyesinde Arap Fars Filolojisi Bölümü hocası Hellmut Ritter’in asistanı oldu. Talebesi Nihad M. Çetin’in ifadesi ile ‘o Arapça ile Farsça’nın eski yaygın şeklinden vazgeçilerek bunlara sadece üniversitelerde, araştırma ve ihtisas sahası olarak yer verildiği yeni düzende, yeni devri eski devre bağlayan temsilcilerin başında gelmektedir. O hem Yaltkaya vasıtası ile Doğu geleneğine hem de Ritter vasıtası ile Batı geleneğine vakıf olmuştu.’⁴⁶ O çalışmaları ile *Mecmau’l-lugati’l-Arabiyye’nin* (Arap Dil Akademisi) de muhabir üyesi oldu. Yine o Türkiye’de tahkik çalışmalarının öncüsü olup tahkik usulü hakkında ilk yazı yazan kişidir.⁴⁷ O 1956 yılında *Şarkiyat Mecmuasını* çıkarmaya başladı. *İslam Ansiklopedisi*’ne yazdığı elliye aşkın maddeden Arap dili ile ilgili olanlar şunlardır: Ebü’l-Alâ el-Maarrî (1945), Gazel, Hassan b. Sabit (1949), İbn Abbâd (ikmal), İbn Manzûr (1950), İbn Miskeveyh (1950-ikmal), İbnü’l-Âmid (1951-ta’dil), İbnü’l-Cevzî (1951), İbnü’l-Mukaffâ (1951), İbnü’l-Mu’tezz (1951), İcî (1951), Kaside, Mecnûn (1956), Muvaşşah (1960-ikmal), Nabîğa (1960), Safedî (1964-ikmal), Seci (1964), Sûlî (ikmal).

Ahmet Gürtaş (1940-1999): Konya doğumlu olup 1964 yılında İstanbul YİE'den mezun oldu. 1966'da Konya Yüksek İslâm Enstitüsüne Arap dili ve edebiyatı stajyer öğretmeni olarak tayin edildi. Onu tayin eden Ahmed Ateş, Nihad M. Çetin ve Tahsin Yazıcı'dan oluşan komisyon İki yıllık süre zarfında ondan tez çalışması yapmasını istedi. 1967-1969 yıllarında hazırladığı teze aynı kurumda hoca oldu. 1989'da Selçuk Üni. İlâhiyat Fak. Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalına öğretim görevlisi olarak tayin edildi. Ayrıca, 1991 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Selçuk Eğitim Merkezinde Arapça, nahiv, belâgat ve Metin tercüme derslerini okutmaya başladı. Onun çok sayıda çalışması bulunmaktadır. Arap dili ile ilgili Ahmet Yılmaz'la birlikte hazırladığı *Çağdaş Arapça (I-IV, İstanbul 1985)*, *Arapça Ders Notları* (sarf, 1982); *Arapça Ders Notları* (nahiv, 1982), *Arapça'dan Türkçe'ye Tercüme Teknikleri (Gramer Karşılaştırmalı)* (Konya: Mikro Yayınlar, 1998) adlı eserler onun sonraki çalışmalarıdır.⁴⁸

Ali Özek: 1932'de Muğla'da doğdu. İzmir Kestanepazarı Kur'an kursunda Hacı Salih Tanrıbuğu'ndan Arapça ve dini ilimler tahsil etti. Ardından Mısır'da eğitim aldı.⁴⁹ Ezher'de iken *Mecelletü'l-Ezher*'de makalesi yayınlandı. 1962-1963 İstanbul YİE'de Arap dili ve edebiyatı Öğrt. Üyesi oldu. Daha sonra İstanbul Üni. Edebiyat fak. Arap-Fars Dilleri Bölümünde doktora yaptı. *ez-Zemahşeri ve Arap Lugatçiliğindeki Yeri* adlı tezini 1973'te tamamladı. Fatih Camii kütüphanesinde 30 sene *Keşşaf* dersleri okuttu.⁵⁰ Ali Özek'in önemli faaliyetlerinden biri de ülke genelinde Arapça tercüme yarışması yapmasıdır. Ali Özek, Nihad M. Çetin ve Bekir Sadak ile bir jüri oluşturmuş ve en iyi tercüme belirlenmiştir. *İslam Düşüncesi* dergisinin ilk sayısı ile (1/1 (1967), 42) bu yarışmayı başlatmışlardır. Burada Bakıllânî'nin kısa biyografisinden sonra *İ'câz* adlı eserinden seçtiği parçanın tercümesi istenmiştir. O, 1998 yılında Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi'nden emekli oldu.⁵¹

Bekir Sadak (1920-1993): Türkiye'deki önemli Arapça hocalarındandır. Aslen Makedonya'nın Üsküp şehriden olup orada Meddah Medresesinden (Yüksek İslam Okulu) yetişmiştir. Ülkesinin çeşitli yerlerinde Arapça dersleri verdi. 1957 yılında Türkiye'ye geldi. 1961 yılına kadar Tasnif Komisyonu üyesi olarak Süleymaniye ve Beyazıt kütüphanelerinde çalıştı. Bu süre içinde ayrıca İstanbul İmam-Hatip Okulunda Arapça ve din dersleri vermiştir (1957-1959).⁵² İstanbul YİE'de de dersler vermiştir. *İslam Düşüncesi* dergisinde Ali Özek'in 1967 yılında düzenlediği Arapça tercüme yarışmasının jüri üyeliğini de yapmıştır.

Hüseyin Avni Arapgirli (1864-1954): Arap edebiyatına vakıf olan Hüseyin Avni, Beşiktaş Askerî Rüşdiyesinde Arapça muallimliği ve Fâtih Sahn Medresesi Edebiyyât-ı Arabiyye müderrisliği yaptı. Ancak Dârülfünûnda önce kelam sonra hadis tarihi dersleri vermiştir. Arap dili ile ilgili eserleri genellikle

cumhuriyet öncesi döneme aittir: *Kayıdli Kavâid-i İ'râb* (1306), *Ta'likât ale'l-Kasîdeti'l-lâmiyye* (1306), *en-Nakdü'r-râyic li-dîbâceti'n-Netâ'ic* (1307/1890), *Kaside-i nuniye şerhi* (1312).⁵³

İsmail Hatip Erzen (1882-1968): Siirt'te doğup oradaki medreselerden ilim tahsil etmiştir. Mısır'a gidip Ezher'de yedi yıl eğitim gördü. Orada iki matbaanın başmusahhihliğini yaptı. 1909'da İstanbul'a dönünce önce Ma'mûretülazîz [Elâzığ] Sultanîsi'nde (1916'ya kadar), sonra Sivas Sultânîsi'nde Arapça muallimliği yaptı (1921'e kadar). Ardından Sivas Dârülhilâfe Medresesi'nde Arapça dersleri verdi. Tuğrâî'nin *Lâmiyyetü'l-Acem* (Ankara 1945) eserini tercüme etmiştir. Ayrıca *en-Naşrû'l mu'avvel fi'l-'aşri'l-evvel* adlı Arapça eseri henüz basılmamıştır.⁵⁴

[Kilisli] Muallim Rifat [Bilge] Bey (1874-1953): 1901'den itibaren birçok önemli okulda başta Arapça olmak üzere çeşitli dersler verdi. Daha sonra emekli olduğu 1946 yılına kadar Dârülfünûnda Arap edebiyatı hocalığı yapmıştır. Arap dili ile alakalı *Otuz Ders yahud Sarfi Arabi* (1912)⁵⁵ ve yarım kalmış *Otuz Ders Yahud Yeni nahv-i Arabi* adlı eserleri vardır. Ancak cumhuriyet sonrası çalışmaları genellikle Türk dili ve kültürü hakkındadır.

Mahmut Celâlettin Ökten [Celâl Hoca (1882-1961)]: Trabzonlu Celâl Hoca dindar bir ailede yetişip ayrıca medrese eğitimi almıştır. Daha sonra İstanbul'da Arap edebiyatının önemli isimlerinden Şevket Hoca'dan ve Ali Fehmi Câbiç'ten eğitim almıştır. 1912'de İstanbul Sultanîsi'nde ve Darüşşafaka'da Arapça öğretmenliği yapmaya başlamıştır Arapça derslerinin kaldırılmasına kadar bu görevine devam etti. Daha sonra İstanbul İmam-Hatip Mektebi Arapça muallimliğine tayin edildi (1925). Harf inkılâbından sonra (1928) Arapça derslerinin kaldırılması üzerine Türkçe hocalığını üzerine aldı. Daha sonra İstanbul İmam-Hatip Okulu ve İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde de Arapça hocalığı yapmıştır. Arapça özel okul (kolej) açma projesini hayata geçirme teşebbüsleri maalesef başarısızlıkla neticelenmiştir. O, Arapça dersleri verirken *Talimü'l-lügati'l-Arabiyye ale't-tarikati Berlitz*⁵⁶ adlı kitabı esas almış ve okutmuştur. Yine o, Arapça kaleme alınmış olan *Mebâdiü'l-Arabiyye* adlı dört ciltlik eseri tercüme ederek ders kitabı olarak okutmuştur. Bunların yanında Ali Carim ve Mustafa Emin'in yazdığı *en-Nahvü'l-vâzih*'in metodunu da beğendiğini dile getirmiştir. O bu kitabın metodunu esas alarak ve *Mebâdiü'l-Arabiyye*'nin alıştırma kitaplarını ona ekleyerek yeni bir gramer kitabı yazmak için çalışmıştır.⁵⁷ Celal Hoca Arap diline vukufiyeti ile bilinen Hasan Basri Çantay ile edebî tartışmalara girmiştir.⁵⁸ Yine onun beş bin beyit ezberlediği ve Arapça tercüme yaptığı da nakledilmiştir.⁵⁹ İSAM kayıtlarına göre 926 eserden oluşan kütüphanesini Süleymaniye'ye bağışlamıştır.

Mehmet Necati Lugal (1881-1964): Şeyhülislâm Mûsâ Kâzım Efendi'den Arap dili ve edebiyatı ve Farsça öğrendi. 1917 yılına kadar çeşitli okullarda Arapça dersleri verdi. Almanya Hamburg Üniversitesi Dilbilim Enstitüsünde uzun süre (1919-1939) çalıştı. Ardından İsmail Saib Sencer'den boşalan Beyazıt Kütüphanesi müdürlüğü için İstanbul'a geldi. Ayrıca ona İstanbul kütüphaneleri birinci grup şefliği de verildi. 1943'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Klasik Şark Dilleri Kürsüsü profesörlüğüne tayin edildi ve kürsünün başına geçti. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kurulmasında emeği geçtiği gibi öğretim kadrosunda da adı geçmektedir. Fahrî olarak da burada Arapça ve Farsça hocalığı yaptı.⁶⁰ Daha sonra Türk Tarih Kurumunda Doğu dilleri ve edebiyatları eserleri uzmanı oldu. Ancak neşirlerine bakıldığında Arap edebiyatından ziyade Türk-İslam edebiyatı, Türk İslam tarihi ve Farsça edebi eserler olduğu görülmektedir. Onun Arap edebiyatına vukufunu gösteren şu anekdotu İbrahim Ağâh Çubukçu nakletmiştir:

“Mehmet Necati Lugal, Almanya'da iken birçok ilim adamlarının da müşküllerini çözerdi. Bir gün ismini hatırlamadığım bir Alman Profesör (Necati Lugal'in bir dostu, bu olayda söz konusu olan zatın Prof. Schaade olduğunu söylüyor.) yazma bir kitap arasında yarısı silinmiş bulunan bir şiir yüzünden başı dertte olduğunu söyledi. Günlerce çalışmış ve fakat Arapça olan bu şiiri okuyamamıştı. Tanıdığı Arap ilim adamları da çok yeri silik olan bu şiiri tamamlayamamıştı. Mehmet Necati Lugal alçak gönüllü tavrıyla yazma eseri aldı; şiirden birkaç kelimeyi görünce gerisini ezberden okumağa başladı. Ayrıca bu şiirin aslının hangi kitapta bulunduğunu da haber verdi. Alman profesör sevincinden minnettarlığını ifade edecek kelime bulamadı ve Necati Lugal'ın boynuna sarıldı.”⁶¹

Muhammed et-Tancî (1918-1974): Kahire Üniversitesi (Câmiatü Fuâdi'l-evvel) Arap Dili Bölümünden 1943 yılında mezun oldu. 1951'de İstanbul'da düzenlenen XXII. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'ne katıldı. Orada Hellmut Ritter ve Irak ulemâsından İzzet Hasan ile tanıştı. Ardından Türkiye'ye davet edilen Tancî⁶² Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. İslâm Felsefesi Kürsüsü profesörlüğüne tayin edildi. Burada ayrıca Arap dili ve edebiyatı derslerini de okuttu. İstanbul YİE'de Belağat-ı Kur'aniye dersleri verdi.⁶³ 1974-1975 ders yılının başında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde de aynı dersi okutmaya başladı. Yaptığı tahkik çalışmalarında çok titiz olduğu kaydedilmiştir.⁶⁴

Mustafa Çuhadar: 1938 doğumlu olup Kayseri'de Mehmet Çorakçı, İkizın Osman Efendi, Vaiz H. Hüseyin Aksakal ve Yusuf Eken'den sarf-nahiv okudu.⁶⁵ YİE açılana kadar Celal Hoca ve Hasan Basri Çantay'dan Arapça dâhil çeşitli dersler aldı.⁶⁶ 1964'te İstanbul YİE'den, 1965'te İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1970-71 ders Yılında Bağdat'a gitti.

Nihad Mazlum Çetin (1924-1991): Nihad M. Çetin 1948 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Türkoloji Bölümünden mezun olmuştur. Bununla beraber o aynı zamanda Fransız Filolojisi ve Arap-Fars Filolojisi bölümleri ile de ilgilendi. Hatta bitirme tezini Arap-Fars Filolojisi Bölümünde yaptı. Yaklaşık beş yıllık öğretmenlik hayatının ardından 1953 yılında Arap-Fars Filolojisi Bölümüne asistan olarak girmiştir. O, Cumhuriyet sonrası Arap dili çalışmalarında kurucu merhaleyi temsil etmektedir. Yaptığı çalışmalarla Mecmau'l-lugati'l-Arabîyye bi-Mevsıl'ın üyesi olmuştur.⁶⁷ 1965-1967 yılları İstanbul YİE'nin müdürlüğünü yapmıştır. *İslam Ansiklopedisi*'ne (İA) on dördü ikmal-tadil toplam elli üç madde yazmıştır. "Müberred", "Sibeveyhi", "Şiir", "Tarafa", "Tercî'" ve "Züheyr" onun yazdığı önemli maddelerdir. Bunların dışında Arap dili ile ilgili tespit edilen diğer maddeleri şunlardır: Meydânî, Muzari, Müctess, Münserih, Mütedarik, Mütakarib, Nahiv (ikmal), Nasr, Naziat, Nebe, Recez (ikmal), Remel (ikmal), Ruba'i (ikmal), Sad (ikmal), Se'âlibî (ikmal), Seri, Sirafî (ikmal), Sükkerî, Şair (ikmal), Şenferâ (ikmal), Şeybânî (Âbu 'Amr İshak), Tafdil, Tavîl, Teabbate Şerren, Tevriye (ikmal), Tufeylî (ikmal), Ümeyye b. Ebi'l-Salt, Ümmî, Vâv, Veted, yâ, zu'r-Rumme (ikmal). Ayrıca yaptırdığı çok sayıda tez ile sonraki dil çalışmalarına da ciddi zemin oluşturmuştur.

Nazif M.[uharrem] Hoca (1928-2007): 1957 yılında İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1961 yılında aynı bölümde asistan olup 1963 yılında doktorasını tamamladı.

Osman Reşer [Oskar Rescher] (1883-1972): Almanya Stuttgart doğumlu olup 1928'li yıllarda İstanbul'a gelip yerleşmiştir. Ancak İbnü'l-Enbârî'nin (ö. 328/940) *Şerhu Mu'allekâti Tarafe* adlı eserini İstanbul'da neşretmesi (Matbaa-i Nefaset, 1911) onun bu şehirle irtibatlı olduğunu göstermektedir. Şarkiyata ilgi duyan Reşer doktora tezini Arap dilbilimi âlimi İbn Cinnî üzerine yaptı (*Studien über Ibn Ğinnî und sein Verhältnis zu den Theorien der Basrî und Bağdâdî*, 1909). Daha sonra Seâlibî'nin *Yetîmetü'd-dehr*'inin Dımaşk 1304 baskısının indeksini yapmış (İstanbul 1914) ve *Binbir Gece Masalları* ile ilgili *Studien über den Inhalt von 1001 Nacht* çalışmasını yapmıştır (1919). 1925'te Profesör olan Rescher, 1937'de Türk vatandaşlığına geçti ve Osman Reşer adını aldı. O, Yusuf Cemil Ararat'tan büyük ölçüde faydalandığını, Arap edebiyatına dair birçok divanı kendisinden okuduğunu ifade etmiştir. O Hellmut Ritter, Necati Lugal ve İsmail Saib Sencer ile yakın ilişki içerisinde idi. Bir süre de İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda Arapça öğretmenliği yaptı. Hocası İsmail Saib Sencer'in görevinden ayrılmasından sonra onun yerine İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Arap edebiyatı tarihi okuttu.⁶⁸ Çok sayıda yaptığı neşirden tahkik çalışmalarında önemli bir isim olduğu anlaşılmaktadır.

İ) Kurumlar

Dârülfünûn (İstanbul Üniversitesi): 1924'te tevhid-i tedrisat kanunu ile medreseler kaldırılmış yerine orta öğretim kurumu olarak İmam-Hatip mektepleri kurulmuş, ders programlarında Arapça'ya da yer verilmiştir. Ancak aşama aşama bunların sayısı azalmış ve 1930'da tamamen kapatılmışlardır.⁶⁹ Yine aynı kanun ile Yükseköğretim Kurumu olarak İstanbul Dârülfünûn bünyesinde İlahiyat Fak. kurulmuştu. Kuruluşundan 1926-1927'ye kadar Programında Arapça'ya yer verilmemiş,⁷⁰ daha sonra bu ders programa konulmuştur. 1929-30'da İstanbul Dârülfünûn İlahiyat Fakültesinde hazırlık lisan derslerinin Muallim Rifat tarafından verildiği görülmektedir.⁷¹ Ancak bu kurum da zamanla zayıflamış ve 1932 yılında eğitim durmuştur. Üniversitenin bağımsızlığından ötürü istediği değişiklikleri yapamayan hükümet 1933'te Dârülfünûn'u lağvederek İstanbul Üniversitesini kurmuştur.⁷² Bu değişiklik esnasında İlahiyat Fak. kapatılmıştır.

Kapatılan İlahiyat yerine Edebiyat Fak. bünyesinde İslam Tetkikleri Enstitüsü kurulmuştur. Bu kurum da öğretim kadrosu olmadığı gerekçesiyle⁷³ 1941'de kapanmıştır. Bu kurum 1953'te Zeki Velidi Togan'ın girişimi ile İslâm Araştırmaları Enstitüsü adı ile yeniden açılmıştır.

Dârülfünûn [İstanbul Üniversitesi] dört önemli dergi çıkarmıştır: 1916'dan itibaren *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, 1925'ten itibaren *Türkiyat Enstitüsü Türkiyat Mecmuası* ve *İlahiyat Fakültesi Mecmuası* ile 1953'te İslam Tetkikleri Enstitüsüne [İslam Araştırmaları Enstitüsü] bağlı olarak *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*. Arap dili ile ilgili önemli makaleler üç dergide çıkarken *İlahiyat Fakültesi Mecmuasında* çıkmamıştır.

Dârülfünûn Edebiyat Fakültesinin programında Arap edebiyatı tarihi dersi bulunmaktaydı. Burada dersleri önce İsmail Saib Sencer daha sonra Osman Reşer vermiştir. Yine Edebiyat Fak. bünyesinde Arap-Fars Dilleri ve Edebiyatları bölümü bulunuyordu. Hellmut Ritter (1892-1971) 1936'da Edebiyat Fakültesi'ne geçip Arapça-Farsça dersler vererek bölümün temelini attı.⁷⁴ Ritter talebesi Ahmet Ateş ile birlikte bölümün kurulmasını sağlamıştır. Ritter Edebiyat Fak. bünyesinde 1938'de resmi olmayan Şarkiyat Enstitüsünü kurmuş, 1949 yılına kadar da burada dersler vermiştir. Ateş de 1962'de enstitüyü resmi hüviyetine kavuşturmuştur. Burada dersler veren Osman Reşer ve İsmail Saib Sencer'in kitapları Ankara DTCF'ye nakledilmiştir.⁷⁵ Daha sonra Nihad M. Çetin ve Ahmet Subhi Furat⁷⁶ ile bölümde ciddi gelişmeler kaydedilmiştir. 1982'ye kadar Tevfik Rüştü Topuzoğlu ve Zülfikar Tüccar bölümde asistan olarak, İhsan Örcü ise okutman olarak görev yapmışlardır. Bu kurum bir yandan yaptırılan tezler diğer yandan *İA*'ya yazılan maddelerle Arap dili çalışmalarına ciddi katkı sağlamıştır.

Ankara Üniversitesi: Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. (DTCF) Ankara Üniversitesinden önce 1933 yılında M. Kemal Atatürk'ün talimatı ile

kurulmuştur. 1940'tan itibaren fakülte dergisi yayınlanmıştır. 1960'tan itibaren ise her bölüm kendi dergisini çıkarmaya başlamıştır. 1940-1941 yılında Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünün mevcut olduğu, tarih bölümü hocası Doç. Dr. Şinasi Altundağ'ın Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünde gramer, okuma ve tercüme dersleri verdiği görülmektedir. 1943 yılında ise Klasik Şark Dilleri Bölümü bünyesinde Arap dili ve edebiyatları şeklinde geçmektedir. Bölümün başında ise Necati Lugal bulunmaktadır. 1946 yılında Tahsin Yazıcı burada okutman olarak görev yapmaktadır. Lugal'in öğrencisi Şevkiye Işıl İnalçık da bu fakültenin Klasik Şark Dilleri bölümünden 1944 yılında mezun olmuş ve aynı kürsüye ilmi yardımcı olarak atanmıştır. İnalçık 1950'de aynı bölümde asistan olmuştur. 1970 yılında Klasik Şark Dilleri kaldırılarak Arapça ve Farsça kürsü haline getirilmiş, İnalçık da Arap dili kürsüsünün başına geçmiş, emekli olacağı zamanlara kadar da bölümün başında kalmıştır. Onun "Arapça-Türkçe Lugat" ve "Arap Edebiyatı Tarihi" çalışmaları yarım kalmıştır. 1958'de Klasik Şark Dilleri Bölümü Kürsüsünde yabancı profesörlerden Johannes W. Björkman Arap edebiyatı ve Arapça (Gramer) derslerini vermiştir.⁷⁷ 1970 yılında bölümde gramer, okuma, tercüme, kompozisyon, Arap edebiyatı tarihi, klasik metinler, seminer gibi dersler bulunuyordu. Cemal Muhtar 1961-1962 yılında uzman olarak burada çalışmaya başlamış, 1975 yılında ayrılmıştır. 1964'te Şevket Bulu burada asistandır.⁷⁸ Yusuf Uralgiray 1967 de DTCF Arap dili uzmanı olarak çalışmaya başlamış, 1977 yılında ayrılmıştır. 1968 yılında bölüme giren Ali Şakir Ergin 1973 yılında doktorasını tamamlamış, 1977 yılında da ayrılmıştır. 1973'te doktorasını tamamlayan İnci Koçak ve 1979 yılında asistan olan Azmi Yüksel⁷⁹ bölümde önemli isimler haline gelecektir. Ayrıca Ankara Üniversitesinde Doğu Dilleri ve Edebiyatları Enstitüsü mevcut olup bünyesinde Klasik Şark Dilleri kürsüsü [Arap-Fars Dilleri ve Edebiyatları] bulunmaktaydı.⁸⁰

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. 4 Haziran 1949 tarihinde kuruldu.⁸¹ İlk üç sene burada ne Kur'ân-ı Kerim ne de Arapça dersi vardı. 1972'de bu derslerin bulunduğu hazırlık ile beş seneye çıkarılmıştır. O zamanlar fakültenin 1. ve 2. sınıflarında 6; 3., 4., ve 5. sınıflarda 4 saat Arapça dersi verilmekte idi.⁸² Bu fakültede Fuat Sezgin (1950-1953) asistan olarak görev yapmıştır.⁸³ Arapça derslerini DTCF hocalarından M. Necati Lugal vermekteydi.⁸⁴ 1957 yılında Şam'da çok sayıda Arap diline dair neşir yapan İzzet Hasan ve Cemal Muhtar da burada Arapça dersleri vermişlerdir.⁸⁵ Bu tarihte Arapça asistanlığı yoktur. Kahire'de Arap Dilinde çalışmalar yaparken Ankara Üni. İlahiyat Fak. İslam Felsefesi kürsüsüne tayin edilen Muhammed et-Tancî genel olarak bu dönemde İslami ilimlerin gelişmesine ciddi katkı sağlamıştır. O Fas'a dönünce Arap dili bölümünde çalışmalarına devam etmiştir.⁸⁶ O, 1965-70'te Türkiye'ye tekrar geldiğinde İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesinde Arap dili ve edebiyatı derslerini okutmuştur. Ayrıca o, İstanbul YİE'de Belağat-ı Kur'âniye dersleri de

vermiştir. 1974-1975'ten itibaren de Ankara DTCF'de Arap dili ve edebiyatı dersleri vermeye başladı.⁸⁷ Arapça Profesörü Alman şarkiyatçı Walther Bjorkman da 1953-1959 yılları arasında bu fakültede çalışmıştır.⁸⁸ Önemli Arapça hocalarından İsmail Ezherli (ö. 1976), Arapçaya vakıf olan Nafiz Danışman ve Hüseyin Atay da bu kurumda çalışmışlardır. Ayrıca Muhammed Tayyib Okiç Tunus Zeytüne Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünde ihtisas yapmış ama Türkiye'de Arap dilinde herhangi bir faaliyetine tesadüf edilmemiştir. 1952 yılında yayınlanmaya başlayan *Ankara Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*'nde de doğrudan Arap dili ile ilgili çalışmalar çok azdır.

1945'ten sonra Türkiye'de tek bir üniversitenin din adamı yetiştirmede yetersiz kaldığı hem ortaöğretim hem de yükseköğretim düzeyinde kurumlara ihtiyaç olduğu dile getirilmeye başlanmıştır. 18.12.1950 tarihinde DİB başkanı Ahmet Hamdi Akseki "Memleketin birçok yerlerinde hakiki ve münevver bir din adamı bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçecek, halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak bir imam ve hatip bile bulunmamaktadır." diyerek ülkenin din adamına olan ihtiyacını yüksek sesle dile getirmiştir.⁸⁹ Gayretlerin neticesinde 1949'da İmam-Hatip kursları, 1951'de de İmam-Hatip Okulu açılmıştır. İstanbul İmam-Hatip Okulu'nun orta ve lise kısmında Arapça dersleri mecburi idi. Lise kısmında dışardan düz ortaokul mezunu öğrenciler için hazırlık sınıfı vardı.⁹⁰ Orada Arapça derslerine önce Celal Hoca girerken daha sonra Osman Reşer girmiştir.⁹¹ Mehmed Sofuoğlu, Salih Güler, Medineli Osman Efendi, Salih Şeref ve Mehmet Bayram gibi hocalar da bu okulda Arapça dersleri vermişlerdir.⁹²

Yüksek İslam Enstitüleri (YİE): 1959 yılında açılan bu enstitülerde yüksekokul statüsünden ötürü akademik kariyer yapılamıyordu. Asistanlar üç sene içinde tez yazmakla mükellef idi.⁹³ Ancak bu tezler birbirinden farklılık arz etmektedir. Kimi bitirme tezi seviyesinde iken kimi de doktora seviyesinde idi. Tezlerde standardın olmamasının bir sebebi de jüri onayının değil danışman onayının yeterli görülmesidir.⁹⁴ 1976 yılında tüm YİE'ler için 100 asistan kadrosu tayin edildi. Bu asistanların üç yılda doktora seviyesinde yazdıkları tezleri bir jüri tarafından onaylanmıştır.⁹⁵ 1979'dan itibaren de mezuniyet tezi hazırlama şartı getirilmiştir.⁹⁶

İstanbul YİE: 1959'da ilk kurulan enstitüdür. Şerif Hazım el-Avn İstanbul YİE'nin ilk hocalarındandır. Kendisi kardiyolog olmakla beraber Kahire Arap Dili ve Edebiyatı Öğrt. Üyeliği yapmıştır. O aynı zamanda YİE'de de Arapça dersleri veriyordu.⁹⁷ Ahmed Davudoğlu,⁹⁸ Abdülkadir Karahan,⁹⁹ Hasan Güleç¹⁰⁰ de enstitüde Arapça derslerine girmiştir. 1970'te Mustafa Runyun burada Arapça öğretmenliğine getirilmiş ve 1981'de emekli oluncaya kadar bu görevine devam etmiştir. Burada bulunan kelim hocaları Bekir Topaloğlu; Celal Hoca, Yusuf Cemil Ararat ve Mustafa Sabri Sözeri'den Arapça eğitimi almış, Hayrettin Karaman ile birlikte Arap dili ile ilgili kitaplar yazmıştır. Hadis hocaları

Yaşar Kandemir de Yozgat'ta Ali Halıcıoğlu, Faik Boran ve Ömer Lütfi Zararsız'dan Arapça dersleri almıştır.¹⁰¹ Burada *Mebadi'ü'l-Arabiyye, en-Nahvü'l-vâdih* ve *el-Belağatü'l-vâdha* gibi kitaplar okutulmuştur.¹⁰²

Konya YİE: 1962-1963'te açıldı. İlk başlarda enstitü müdürü olan Veli Ertan¹⁰³ burada Arapça dersleri vermiş, daha sonra kayıbiraderi Hüseyin Küçükkalay uzun zaman bu dersleri vermiştir. Buradaki hocaların çoğu medrese kökenli idi. Okulun ikinci müdürü ise Nihad M. Çetin'dir.¹⁰⁴

Kayseri YİE: 1965-1966'da açıldı. Tayyar Altıkulaç 1965-1971 yıllarında burada Arapça dersleri vermiştir.¹⁰⁵ Daha sonra Mustafa Çuhadar, Necmettin Nursaçan ve AÜİF mezunu Hüseyin Bayram da burada Arapça dersleri vermişlerdir.¹⁰⁶

İzmir YİE: 1966-1967'de açıldı. Burada Nevzat Aşık, Adil Özdemir ve Fares İbrahim Hariri danışmanlığında tez yazan Hasan Güleç Arapça dersleri vermişlerdir.¹⁰⁷

Erzurum YİE: 1969-1970'de açıldı. Erzurum YİE'de hoca olmadığı için ilk zamanlar Raşit Küçük Arapça derslerine girmiştir. 1973'te Ruhi Özcan kısa bir süre Arapça derslerine girmiştir.¹⁰⁸

Bursa YİE: 1975-1976'da açıldı. Burada Selman Başaran Arapça dersleri vermiştir. 1977 yılında Ahmet Lütfi Kazancı ve Osman Aşçıoğlu bu dersin asistanı olmuşlardır.¹⁰⁹

1976-1977'de Samsun YİE, 1979-1980'de Yozgat YİE açılmıştır. 1982 yılında bu enstitüler İlahiyat fakültelerine dönüştürülmüş ve üniversitelere bağlanmıştır. Daha önce yapılan öğretim üyeliği tezleri de doktora çalışması olarak kabul edilmiştir.

1968'den itibaren günümüze kadar aralıksız Arapça öğretilen resmi kurumlardan birisi de Kara Kuvvetleri Lisan Okuludur. Ancak burada akademik faaliyetler ya da teliften ziyade Arap dili eğitimi üzerinde durulmaktadır.¹¹⁰

Erzurum Atatürk Üniversitesi: Üniversite bünyesinde 1971-1972'de İslami İlimler Fak. (beş yıllık) kurulmuştur. Bu fakültede Arap dili açısından önemli isimlerin yetiştiği söylenebilir; çünkü bu fakültede İslam Dil ve Edebiyatları bölümü bulunmaktadır. Yüksek lisansını yurt dışında tamamlayan Hüseyin Tural¹¹¹ 1972 yılında kısa bir süre Erzurum YİE'de Arapça dersleri verdikten sonra fakültenin Arap Dili ve Edebiyatı Bölümüne asistan olmuş, 1978 yılında da doktorasını tamamlamıştır. Nasrullah Hacımüftüoğlu 1975 yılında Erzurum İmam-Hatip'te öğretmen iken aynı zamanda bu fakülteye okutman olarak atanmıştır. O 1982 yılında *Arap Dil Edatlarının Fikhî Mezheplerin Oluşmasındaki Rolü* adlı Yüksek Lisansını tamamlamıştır. Rabiha Çelebi de

1981 yılında bu fakültede okutman olarak görünmektedir. Aynı tarihlerde henüz doktora yapmamış asistanlardan Süleyman Tülücü de bu fakültede bulunmaktadır.¹¹² 1968'de Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun olan Tülücü, 1978'de Osmaniye İHL'de öğretmenlik yapmıştır.¹¹³ Ayrıca bu fakültenin çıkardığı *İslâmî İlimler Fakültesi Dergisi*'nde önemli makaleler yayınlanmıştır. Fen-Edebiyat Fakültesinde ise 1971 yılında Arap-Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunduğu görülmektedir. Burada Nazif Şahinoğlu gibi hocalar Arap dili ile alakalı çok sayıda tez yaptırmışlardır. Ayrıca *Atatürk Üni. Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi*'nde de önemli makaleler yayınlanmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Haseki Eğitim Merkezi: 1976 yılında kurulan bu kurumda Arap dilinde yetkin olan Ali Yakup Cenkçiler, Mehmet Savaş gibi hocalar ders vermişlerdir.

Medreseler: Resmî kurumların dışında hala varlığını devam ettiren medreselerde de Arap dili eğitimi yapılmaktadır. Ancak buralarda teliften ziyade tedrise önem verilmektedir. Bununla beraber buralarda bulunan ve Arap dili ile ilgili çalışmaları tespit edilen bazı âlimler de kaydedilmiştir. [Molla] Hüseyin Küçük (ö. 1955): Şırnak Cizrelî olup *Şerhü'l-Verdeti'n-naddâre fi'l-mecâz ve'l-istiare li-Ebibekr es-Şûrî* adlı eseri vardır.¹¹⁴ Abdülfettah Yazıcı (1892-1975) Diyarbakır Hazrolu olup bölgenin önemli âlimlerindenidir. O nahiv ağırlıklı küçük manzumeler yazmıştır.¹¹⁵ [Molla] Fahreddin Yıldız (ö. 1972): 1911'de Mardin Arnâs'ta doğmuş, daha sonra Batman'da tedris ve irşad faaliyetlerini yürütmüştür. Arap dili ile alakalı *Keşfü'l-ğitâ haşiyetü İmtihani'l-ezkiyâ* (İstanbul: el-Mektebetü'l-Hanifiyye, [t.y.]), *et-Tarsîf fi ilmi't-tasrîf* ([İstanbul:] el-Mektebetü'l-Hanifiyye, [t.y.]), *Dürretü's-sade' fi beyâni asnâfi'l-harf*, *el-İ'tisâm haşiyetü şerhi'l-İsâm ale'l-Ferîde* (İstanbul: el-Mektebetü'l-Hanifiyye, 1426), *el-İstinâre fi ilmi'l-isti'âre* adlı eserleri bulunmaktadır. Yine Siirt âlimlerinden Molla Mahmud Zokaydî (ö. 1945) *Risâle fi'dâd ve't-tâ*, *Tavdihü'l-mesâlik*, *Risâletü'l-arûziyye ve'l-kavâfiyye* adlı eserler yazmıştır. Ayrıca *Molla Câmî*, *Risâletü'l-vaz'iyye* ve *Sa'dîni* adlı kitaplara da haşiyeler yazmıştır.¹¹⁶

İslam Ansiklopedisi (İA): İngilizce yayınlanan *The Encyclopedia of Islam* tercüme edilirken pek çok madde ilave edilmiş ya da tashih-ikmal edilmiştir. Genel olarak bu çalışma Arap dili hocalarının gözetiminde yayınlanmıştır. Şahıslardan bahsedilirken kaydedilen maddeler dışında Arap dili ile ilgili yazarı belirtilmemiş bazı maddeler de bulunmaktadır: Ahterî, Cahiz, Cinas, Cürçânî Seyyid Şerif, Ebu Ubeyde Ma'mar, Hadire, Heni'en, İbn Cemâa, İmadüddin el-Katib, İsa b. Omar es-Sekafî. Arap diline vukufiyetinden bahsedilmeyen Kasım Küfrevî'nin (Kufralı) (1920-1992)¹¹⁷ *İA*'ya yazdığı Beşşar b. Burd, Birgivî, Cürçânî, Desukî, gibi bazı maddeler de Arap dili ile alakalıdır. Onun kütüphanesi İSAM'a bağışlanmıştır.

İslâm-Türk Ansiklopedisi Muhitülmaarif Mecmuası: Â harfinden başlayıp Abdülganî maddesine kadar yazılmış *İA*'nın alternatifi bir ansiklopedi çalışmasıdır. Yer yer *İA*'nın tenkit edildiği yazılara yer verilmiştir. Burada tespit edilen Arap dili ile ilgili maddeler şunlardır: Aişe Bâ'üniye, Aişe İsmet Teymur, Amidi Hasan, Amil (nahiv ilmi), Âmili Bahauddin, A'rab, Arike, Asım Mütercim, A'şâ, Â (harf), Elif, Abbas er-Riyâşî, Abbasiler (nahiv, lügati, edebiyat hareketleri).

Sonuç

İslâm-ı Medâris Nizamnâmesi ve Tanzimat'ın getirdiği yenilikler Arap dili ve öğretimi konusunda da geliştirici olmuştur. Farklı eğitim anlayışları çerçevesinde programlar ve kitaplar hazırlanmıştır. Bu uygulamalar başarılı da olmuştur. Ancak tevhid-i tedrisat ve harf inkılabı ile bu gelişme kesintiye uğramıştır. Arapça ve Farsça, eğitim hayatından çıkarılmış, sadece üniversitede ihtisas alanı olarak bırakılmıştır. Her ne kadar yasaklansa da bu dönemde medreseler de varlığını devam ettirmiş, ancak öğrenci bulmakta zorlanmışlardır. Şahsi gayretlerle Arapça eğitiminin devam ettiğini söylemek mümkündür. İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi ve Ankara DTCF bünyesinde Klasik şark dilleri bölümlerinin kurulması Cumhuriyet sonrası Arap dili çalışmalarının kuruluş aşamasını temsil etmektedir. Bu çalışmada, Yüksek lisans tezi seviyesinde olduğu belirlenen İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap-Fars Filolojisi Bölümünde yapılmış tüm tezler muhtevası göz önünde bulundurularak kayıt altına alınmıştır. Diğer yerlerde yapılan lisans bitirme tezleri de -sayıları az olduğu için- kaydedilmiştir. Gerek üniversitelerde gerekse 1959'dan sonra açılan Yüksek İslam Enstitülerinde bazı hocaların medrese kökenli bazılarının da muallim kökenli olduğu görülmektedir.

İlk Arapça dilbilgisi kitabı Abdullah Atıf Tüzüner'in Osmanlıca yazdığı *Nahv-i Arabî* adlı eseridir. Latin harfleri ile yazılan ilk dilbilgisi kitabı ise Naim Hazım Onat'ın, *Arapçanın Türk diliyle kuruluşu* adlı kitabıdır.

İlk dönemlerde yapılan doktora çalışmalarında dikkat çeken hususlardan biri danışman hocaların bazılarının Arap dili bölümünün dışından olmasıdır. Bunun sebeplerinden biri de bölümün henüz teşekkül aşamasında olmasıdır. Fuad Köprülü, Mükrimin Halil Yinanç, Adnan Erzi, Kemal Balkan, İsmail Cerrahoğlu, Kemal Işık, M. Esad Çoşan, İbrahim Düzen, Şinasi Altundağ bunlardan bazılarıdır. Yine bu dönemde müsteşriklerin Arap dili çalışmalarına önemli katkıları olduğu görülmektedir. Hellmut Ritter, Osman Reşer, Johannes W. Björkman bunlardan bazılarıdır. Bu çalışma ile 1923'ten 1982'ye kadar olan süreçte 30 Doktora Tezi, 7 Doçentlik Tezi ve bir tane de Profesörlük Tezi tespit edilmiştir. Tespit edilen ilk tez (Bitirme Tezi [Yüksek Lisans Tezi]) Orhan Şaik'in [Gökyay](1902-1994) 1930 yılında tamamladığı *Arap Edebiyatında Zenci Şairler ve Suhaym Divanı* adlı çalışmasıdır. İstanbul Üni. Edebiyat Fak.

Şark Edebiyatı Bölümünde yapılan bu çalışmayı Edebiyat hocası Fuad Köprülü yönetmiştir.

Ahmet Ateş'in 1943 yılında tamamladığı *an-Nabigat ad-Zubyânî, Hayatı ve Eseri* adlı çalışması ilk doktora tezi olarak kabul edilebilir. Ne var ki doktora seviyesinde olan bu çalışma resmi olarak habilitation tezi olarak geçmektedir. Onun daha önce yaptığı doktora çalışması bulunmadığı halde bu çalışmasından sonra doçent olmuştur. 1939 yılında lisanstan mezun olan Ateş 1937'de *Selimnameler*'i çalışmıştır. Bu çalışmanın da bitirme tezi olduğu anlaşılmaktadır. Mezuniyetinin hemen ardından *İA* heyetine dâhil olması ona doçentlik payesinin verilmesine katkı sağlamış olmalıdır. Şevkiye İnalçık'ın 1948 yılında tamamladığı *Arap Kaynaklarında Osmanlılara Dair Kayıtlar* adlı doktora tezi resmi olarak Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünde yapılmış ilk doktora tezi olsa da muhtevası doğrudan Arap dili ile ilgili değildir. Bu yüzden muhtevası Arap dili ile ilgili olan ve resmi olarak türü doktora olan ilk tez Fuat Sezgin'in 1949 yılında tamamladığı *Macâz al-Qur'ân: Tefsir Tarihine Ait Bir Mukaddime* adlı çalışmasıdır. Bu durumda ilk Arap dili doçenti 1943 yılında Ahmet Ateş olmuştur. Fuat Sezgin 1954'te Hadis doçenti olurken, Şevkiye İnalçık doçent iken 1972 yılında Ankara DTCF'den ayrılmıştır. Cemal Muhtar'ın ilk Arapça Profesörü olduğu¹¹⁸ düşüncesi yanlıştır. İlk Arapça profesörü 1971 yılında Nihad M. Çetin olmuştur.

Kaynakça

- Açık, K. (1997). *Kara kuvvetleri Lisan Okulundaki Arapça öğretimi ve iletişimsel metoda göre değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Argıt, B. İ. ve Cebeci, İ. (Ed.). (2019) *Yüksek İslam Enstitüsü'nden Marmara İlahiyat'a ilim ve irfan yolcuları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Atalar, M. (1981). A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde Mevcut Bulunanlarla Halen Aynı Fakültede Yapılmakta Olan Doktora ve Doçentlik Çalışmalarının Listesi. *İslâm Medeniyeti Mecmuası* 5/1, 104-116.
- Atalar, M. (1982). Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde mevcut bulunan doktora ve doçentlik çalışmalarının listesi. *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi [Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi]*. 5 (1982): 353-357.
- Ateş, A. (1964). Hellmut Ritter. *Şarkiyat Mecmuası*. 5, 1-14.
- Aydın, M. Ş. (2016). *Cumhuriyet döneminde din eğitimi öğretmeni yetiştirme ve istihdamı (1923-2015)*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi (DEM).

- Çetin, N. M. (1972). Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri. *Şarkiyat Mecmuası*. 7, 1-24.
- Çiçek, M. (2009). Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün hayatı ve ilmi kişiliği. *e-Şarkiyat: İlmî Araştırmalar Dergisi* 1/2, 124-129.
- Dere, A. (2018). Mehmet Fuat Sezgin Hoca'nın Ankara İlahiyat yılları: Sezgin ve fakültenin müşterek tarihinden bir kesit. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/2, 221-250.
- Ergin, M. C. (2006). Hazrolu Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1, 109-130.
- Ergin, O. N. (1977). *Türk Maarif Tarihi*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Furat, A. S. (1998). Nihad M. Çetin, hayatı ve eserleri. *Şarkiyat Mecmuası*. 8, 1-8.
- Hansu, H. (2019). Mehmet Fuat Sezgin'in aile çevresi ve Türkiye'deki akademik serüveni. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 60/1, 185-205.
- Kahraman, A. (Ed.). (2012). *Üsküdarlı meşhurlar ansiklopedisi*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi.
- Koçak, İ. (1998). Kuruluşundan 1970 yılına kadar DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının bilimsel etkinlikleri. *Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu*. 249-254. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- Memduhoğlu, A. (2015). Molla Mahmud Zokaydı ve 'er-Risaletü fi'd-Dâd ve't-Tâ'. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2, 127-165.
- Öcal, M. (Ed.). (2008). *Tanıkların dilinden Cumhuriyet Dönemi din eğitimi ve dini hayat*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Öz, M. (2008). *Yılların Özü: hayatım ve hatıralarım*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Öztürk, H. (2015) *Mahmud Celaleddin Ökten ve muallim kimliği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soyupek, H. (2004). *İkinci Meşrutiyet'ten günümüze Türkiye'de Arapça öğretimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

- ¹ “Arap dili” ibaresi; sarf, nahiv, vaz‘, edebiyat, filoloji, sözlük gibi alt dallarını da kapsayacak şekilde geniş manada kullanılmıştır.
- ² Osman Nuri Ergin (ö.1961), *Türk Maarif Tarihi* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1977), Önsöz, XII.; Ergin, zamanla bütün okullardan din derslerinin kaldırıldığını, Arapça, Farsça derslerinin programlardan çıkarıldığını ifade etmektedir (3/1787).
- ³ M. Vecih Uzunoğlu, “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri-III (1956-2013)”, *Nüşa*, 40 (2015), 2, 4.
- ⁴ Konu ile ilgili bir çalışmayı görme imkânı bulamasak da onun Vecih Uzunoğlu’nun kaynakları arasında bulunması bu eksikliği bir nebze telafi etmektedir: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Ahmet Kazım Ürün’ün yönetiminde Neslihan Mangıtay, Emine Demir, Jale Çerçi ve Melek Aşkın tarafından 1999 yılında hazırlanan *Son 50 Yılda Ankara, Atatürk, Gazi, İstanbul ve Selçuk Üniversite’lerinde Arap Dili ve Edebiyatı Alanında Yapılan Lisans ve Lisans Üstü Tezler* isimli lisans bitirme tezi.
- ⁵ Kitap daha sonra *Arapça’nın Türk Diliyle Kuruluşu-I* (İstanbul: Türk Dil Kurumu, 1944) ve *Arapça’nın Türk Diliyle Kuruluşu-II* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi,1949; Türk Dil Kurumu, 1951, 1953) adı ile genişletilmiştir.
- ⁶ Dört sayfalık bu manzum eserini MEB tarafından İmam-Hatip okullarında okutulması uygun görülmüştür. *Tebliğler Dergisi*, 1013 (Haziran 1958). Ayrıca o Ali Fehmi Câbiç’ten Arapça öğrenmiş, Şirvanlı Halis Efendi’den *Mu’allakât-ı seb’a’yı* ve Harîrî’nin *Makâmât*’ını okuyup icazet almıştır. Hayatı için bk. Alim Kahraman, ed., *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi* (İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2012), 65.
- ⁷ Kitabın ikinci baskısı: İstanbul: Salâh Bilici Kitâbevi, 1969. Arif Etik aslen Erzurumlu olup Konya’ya göç etmiştir. Kitapçılık yaparken İmam-Hatip’te de Arapça ve Farsça dersleri vermiştir. Bk. Konya’nın âlim ve hocaları, “Arif Etik Hoca”, (Erişim tarihi 10.01.2020).
- ⁸ İki müellifin beraber bu tür kitaplar yazma serüveni için bk. Mustafa Öcal, ed., *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 2/331-332. Ayrıca Hayrettin Karaman Çorum’da iken Kubbeli Camiinde Zihni Efendi’nin kitaplarından Arapça okuturdu. Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/452.
- ⁹ Kitaba Ahmet Gürtaş takdim yazmıştır.
- ¹⁰ Kitap daha sonra yeniden basılmıştır: İstanbul: Hikmet Yayınları, 1973.
- ¹¹ Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *Arapça Dilbilgisi II*, (İstanbul: Yılmaz Ofset. 1972); Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *Arapça Dilbilgisi III*, (İstanbul Yılmaz Ofset 2.bs. 1974); Hayreddin Karaman - Bekir Topaloğlu, *Arapça Dilbilgisi IV: sarf-nahiv*, (İstanbul: Yılmaz Ofset, 7. bs 1975).
- ¹² Tanıtım yazısı için bk. Blachere, *Oriens* 1 (1948), 105.
- ¹³ Hüseyin Hansu, “Mehmet Fuat Sezgin’in Aile Çevresi ve Türkiye’deki Akademik Serüveni”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 60/1 (2019): 192.
- ¹⁴ Habilitation tezi doçentlik çalışmasıdır. Nitekim Ateş, bu çalışmasının hemen ardından doçent olmuştur. O bu çalışmayı esas alarak bazı makaleler yayınlamıştır: “An-Nabiğa ad-Dubyani, Hayatı ve Eseri Hakkında Araştırmalar”, *Şarkiyat Mecmuası*, 1 (1956), 1-36; Ahmet Ateş, “An-Nabiğa ad-Dubyani Hayatı ve Eseri Hakkında Araştırmalar”, *Şarkiyat Mecmuası*, 2 (1957) 11-40; Ahmed Ateş, “an-Nabiğa ad-Dubyani: Hayatı ve Eseri Hakkında Araştırmalar”, *Şarkiyat Mecmuası*, 3 (1959), 91-124.
- ¹⁵ Eser basılmıştır: *Ibn Hacer’de Osmanlılar’a Dair Haberler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1948. Aynı zamanda *DTCF Dergisi*, 6/3, 6/4 ve 6/5 (1948) sayılarında da bir kısmı yayınlanmıştır.
- ¹⁶ Eser daha sonra basılmıştır: Ebû Ubeyde et-Teymi el-Basri Ma’mer b. Müsenna, 209/824, *Mecâzü’l-Kur’an*, thk. Fuad Sezgin (Kahire: Mektebetü’l-Hancı, 1374/1954).
- ¹⁷ Tez “Kays b. al-Mulavvah ve Divanı” adı ile basılmıştır (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1967).

- ¹⁸ Divan daha önce İzzet Hasan tarafından neşredilmişti: Şam: 1381/1962. Türek'in tezi de daha sonra basılmıştır: Ahmet Türek, *İbn Mukbil Divanı - Hayatı Şahsiyeti ve Şiiri Hakkında Bir Araştırma ile*, (Erzurun: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak., 1967).
- ¹⁹ Eser daha sonra basılmıştır: Weisbaden: Franz Steiner Verlag GmbH, 1980.
- ²⁰ Bu çalışma daha sonra basılmıştır: İstanbul: Temel Matbaası-Kuşak Matbaası, 1982.
- ²¹ Bu tez daha sonra basılmıştır: Konya: Mikro Yayınları, 1998.
- ²² Tez bilgileri İSAM Tezler veri tabanında ve Erünsal'ın hazırladığı tezler kataloğunda şu şekilde geçmektedir: “*Türkçede Arap leksikografisi çalışmaları / haz. Hulusi Kılıç.-- 1984.140 y. ; 28 cm. Doktora.-- Uludağ Üniversitesi Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Arap Dili ve Belagati Bilim Dalı (Dnş.: Prof. Dr. Muhammed Tayyib Okıç).*” Kılıç, yazdığı *DİA* maddesinde tezini “H. Kılıç, *Türkçe’de Arap Lexicographie’si Çalışmaları*, Uludağ Üni. İlahiyat Fak. Doktora tezi, 1984” şeklinde kaydetmiştir. (Bk. Hulusi Kılıç, “Abdurrahman el-Hemedâni”, *DİA*, 1/166.) Tezin önsözüne müracaat edildiğinde Kılıç'ın Okıç danışmanlığında başladığı daha sonra Küçükkalay ile devam ettiği belirtilmiştir. Tez kapağında Konya -1972 yazılı olduğu için bunun Öğretim Üyeliği tezi olduğu daha sonra da doktora çalışması olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.
- ²³ Bu çalışma daha sonra basılmıştır: Ali Özek, *ez-Zemahşeri ve Arap Lügatçiliğindeki Yeri*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2006.
- ²⁴ 1968 yılında Ankara Üni. DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Bölümüne asistan olan Ergin tezine Şevkiye İnalçık danışmanlığında başlamış, onun 1973'te emekli olması ile tezini Adnan Erzi yönetiminde tamamlamıştır. İnci Koçak, “Kuruluşundan 1970 Yılına Kadar DTCF Arap dili ve edebiyatı Anabilim Dalının Bilimsel Etkinlikleri”, *Türkiye’de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sempozyumu* (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1998), 252.
- ²⁵ DTCF kütüphaneye veri tabanının aksine şu şekilde de kaydedilmiştir: “Cevdet Çakmakçı, Ankara, 1972”. Bk. Münir Atalar, “A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi’nde Mevcut Bulunanlarla Halen Aynı Fakülte Yapılmakta Olan Doktora ve Doçentlik Çalışmalarının Listesi”, *İslâm Medeniyeti Mecmuası* 5/1 (1981): 107.
- ²⁶ Daha sonra bir kısmı makale olarak yayımlanmıştır: Hasan Güleç, “İmam Şâfiî ve Edebî Şahsiyeti”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1983), 119-136.
- ²⁷ İstanbul Üni. Kütüphanesi kayıtlarının aksine Uzunoğlu danışmanın Nihâd Mazlum Çetin olduğunu söylemektedir.
- ²⁸ 1943'te Beyşehir’de doğan Savran Ankara DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu (1968). St. Andrews Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümünde doktorasını tamamladı (1975). O 1982 yılında Atatürk Üni. Fen-Edebiyat Fak. Arap-Fars Dilleri ve Edebiyatları Bölümünün kurulmasına katkı sağlamış ve bölüm başkanı olmuştur. <https://www.biyografya.com/biyografi/1060> (Erişim 15.04.2020).
- ²⁹ Nasuhi Karaarslan, *Ünal L Enseignement en Langue Arabe Chez Les Turcs Ottomans, Jusqu’aux Tanzimat adlı doktora tezini Paris’te 1976 yılında tamamlamıştır.*
- ³⁰ Münir Atalar, “A.Ü. İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi’nde Mevcut Bulunanlarla Halen Aynı Fakülte Yapılmakta Olan Doktora ve Doçentlik Çalışmalarının Listesi”, *İslâm Medeniyeti Dergisi*, 5/1 (1981), 107
- ³¹ Aynı yıl Türk Tarih Kurumu tarafından müstakil olarak da basılmıştır.
- ³² Süleyman Tülüçü, “Büyük Bir İslâm Şairi: Lebîd”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1991), 173-180.
- ³³ Daha sonra bu çalışma makale olarak neşredilmiştir. Süleyman Tülüçü, "Arapça ve Farsça'nın Türkçeye tesiri", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (Haziran 1997) 31-51.
- ³⁴ *Terceme [Dergisi]*, 7/41-42 (19 Mart 1947), 440-443.
- ³⁵ Luvis Şeyho'nun *Mecâni'l-edeb* adlı eserinden yapılan seçki tercümesi olup sonunda kendi mahfuzatından fıkralar vardır. Emin Işık, “ÇANTAY, Hasan Basri” *DİA*, 8/218.

- ³⁶ Ayrıca Yaltkaya'nın *Tarih-i Kur'an* adlı eserinin girişinde Arap dili ve şiir üzerine yazdığı bir mukaddime bulunmaktadır. Mehmet Şerefeddin Yaltkaya, *Tarih-i Kur'an*, (İstanbul: Kader Matbaası, 1916, 5-13).
- ³⁷ Kitap daha sonra tekrar basılmıştır: İstanbul: Elif Ofset, 1982.
- ³⁸ *İslamın Şiir Anıtlarından*, sunan Sezai Karakoç, İstanbul: Diriliş Yayınları, 2. Bs, 1976.
- ³⁹ Koçak, "Kuruluşundan 1970 Yılına Kadar DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Bilimsel Etkinlikleri", 253.
- ⁴⁰ Adnan Sadık Erzi'nin tanıtım yazısı için: *Belleten [TTK Belleten] [Türk Tarih Kurumu Belleten]*, 13/ 49 (1949), 163-180.
- ⁴¹ Ahmed Ateş, "el-Mahtûtâtü'l-Arabiyye fi mektebâti'l-Anâdül: mahtûtât min mektebeti Mağnîsâ el-umûmiyye", *Meceletü Ma'hadü'l-Mahtutatü'l-Arabiyye* 4/1 (1958), 1-42.
- ⁴² Eser daha sonra tekrar basılmıştır: Neşet Çağatay, *İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye çağı*, Ankara: 3.bs 1971.
- ⁴³ Bu eser Konyalı'nın hayatı ve eserleri ile ilgili makalede yoktur: "İbrahim Hakkı Konyalı Hayatı ve Eserleri", *Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, 2015. Müellif daha sonra aynı konuda yeniden yazı kaleme almıştır: *Dava*, 32 (Kasım 1992) 13; *Cuma*, 1/303 (28 Haziran-4 Temmuz 1996), 33.
- ⁴⁴ Şahısların incelenen tarih aralığından önce veya sonra yaptıkları çalışmalar buraya kaydedilmiştir.
- ⁴⁵ M. Feyyaz Tüzüner, "TÜZÜNER, Abdullah Atıf", *DİA*, 42/10-11.
- ⁴⁶ Nihâd M. Çetin, "Ahmet Ateş", *DİA*, 4/55-57; Nihad M. Çetin, "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, 7 (1972), 5.
- ⁴⁷ Ahmet Ateş, "Metin Tenkidi", *Türkiyat Mecmuası*, 7-8 (1942), 253-267. Metin tenkidi konusunda hocası Ritter'i övmesi onun usulünü esas aldığını düşündürmektedir. Ahmet Ateş, "Hellmut Ritter", *Şarkiyat Mecmuası*, 5 (1964), 5.
- ⁴⁸ Süleyman Tülücü, "GÜRTAŞ, Ahmet", *DİA*, EK-1/495; Süleyman Tülücü, "Hocam Doç. Dr. Ahmet Gürtaş (1940-1999)'ın Ardından", *EAÜİFD*, 24 (2005), 219-233. Betül İpşirli Argıt - İsmail Cebeci, ed., *Yüksek İslam Enstitüsü'nden Marmara İlahiyat'a ilim ve irfan yolcuları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, 2019), 1/173.
- ⁴⁹ Argıt - Cebeci, *YİE'den İlahiyata*, 1/39.
- ⁵⁰ Argıt - Cebeci, *YİE'den İlahiyata*, 1/42.
- ⁵¹ Türkiye Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi, "Ali Özek", (Erişim 09.01.2020).
- ⁵² Hayatı için bk. Muhammed Aruçi, "SADAK, Bekir", *DİA*, 35/382.
- ⁵³ Metin Yurdagür, "ARAPKİRLİ, Hüseyin Avni", *DİA*, 3/329-331.
- ⁵⁴ Mehmet Ali Sönmez, "ERZEN, İsmail Hatip", *DİA*, 11/318.
- ⁵⁵ M. Zihni Efendi rüşdiyelerde kendi kitabı *el-Müşezzebe* yerine bu kitabın okutulmasını istemiştir. Ömer Faruk Akün, "KİLİSLİ RİFAT BİLGİ", *DİA*, 26/18-22. Hayatı için bk. Kahraman, *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, 106.
- ⁵⁶ Galatasaray Sultanisi Edebiyat muallimi Ali Suad, Abdulaziz Caviş ve İstanbul Sultanî'de Arapça muallimi Kemaleddin'den oluşan komisyon tarafından yazılan eser 1331'de Mahmud Bey Matbaası'nda basılmıştır.
- ⁵⁷ Hatice Öztürk, *Mahmud Celeleddin Ökten ve Muallim Kimliği* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 69-73. Emin Işık, "Celâl Hoca", *DİA*, 7/241-242.
- ⁵⁸ İki arasında *وقته دار الزمان على دارا* beytinin son kelimesi hakkında tartışma yaşanmıştır. Celal Hoca'ya göre *kâtilihi* olması gerekirken Hasan Basri Çantay'a göre *katalahu* olmalıdır. Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 1/334.
- ⁵⁹ Emin Işık, "Celâl Hoca", *DİA*, 7/241-242.
- ⁶⁰ Mihin Lugal, "LUGAL, Mehmet Necati", *DİA*, 27/218-219.
- ⁶¹ İbrahim Ağâh Çubukçu, "Prof. Necati Lugal ve Eserleri", *AÜİFD*, 12 (1964), 131.

- ⁶² Tancî'nin Türkiye'ye gelmesinde Fuat Sezgin'in etkili olduğu anlaşılmaktadır. Ali Dere, "Mehmet Fuat Sezgin Hoca'nın Ankara İlahiyat Yılları: Sezgin ve Fakültenin Müşterek Tarihinden Bir Kesit", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/2 (2018), 240 vd.
- ⁶³ Bu ders için hazırladığı notlar Bekir Topaloğlu Ktp., nr. 1412, 1413'te bulunmaktadır. Onun Kütüphanesi de Marmara Üni. İlahiyat Fak. Kütüphanesine bağışlanmıştır. Bu notlar Topaloğlu tarafından tercüme edilip yayınlanmıştır. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, 4/1 (2011) [Muhammed b. Tavî et-Tancî özel sayısı], 313-334. Ayrıca aynı sayıda (s.417-438) İ'câzü'l-Kur'an ile ilgili başka bir ders notu yayınlanmıştır.
- ⁶⁴ Bekir Topaloğlu, "TANCÎ, Muhammed", *DİA*, 39/562-564.
- ⁶⁵ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/316, 3/285.
- ⁶⁶ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/304, 3/316.
- ⁶⁷ Hayatı için bk. Kahraman, *Üsküdarlı Meşhurlar Ansiklopedisi*, 132. Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "ÇETİN, Nihad Mazlum", *DİA*, 8/290-291; Ayrıca o Irak İlimler Akademisi üyeliği de (1979-1991) yapmıştır. Ahmet Subhi Furat, "Nihad M. Çetin, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, 8 (1998): 2.
- ⁶⁸ Sedat Şensoy, "REŞER, Osman", *DİA*, 35/10-11.
- ⁶⁹ Ergin (ö.1961), *Türk Maarif Tarihi*, 5/2125.
- ⁷⁰ Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet döneminde din eğitimi öğretmeni yetiştirme ve istihdamı (1923-2015)* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi (DEM), 2016), 81.
- ⁷¹ Hamit Er, *İstanbul Darülfünûnu İlahiyat Fakültesi Mecmuası, Hoca ve Yazarları*, 19.
- ⁷² Ergin (ö.1961), *Türk Maarif Tarihi*, 3/1239-1241.
- ⁷³ Aslında enstitüde öğrenim görmek için başvuran çok sayıdaki öğrencinin talepleri 6 Kasım 1936'da Edebiyat Fakültesi Meclisi'nde görüşülmüş ve reform kanununda eğitim öğretme izin verilmediği gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Mahmut Kaya, "İslam Tetkikleri Enstitüsü", *DİA*, 23/56.
- ⁷⁴ Özcan Taşçı, "RITTER, Hellmut", *DİA*, 35/133. Hansu, "Mehmet Fuat Sezgin'in Aile Çevresi ve Türkiye'deki Akademik Serüveni", 192.
- ⁷⁵ "Haberler", *DTCF Dergisi* 2/5 (1944), 817.
- ⁷⁶ Onun *İA*'ya yazdığı maddeler için bk.: Abdullah kızılılık, "Ahmet Suphi Furat ve Arap Dili ve Edebiyatına Dair Çalışmaları", *Şarkiyat Mecmuası* 10 (Aralık 2011), 46.
- ⁷⁷ Koçak, "Kuruluşundan 1970 Yılına Kadar DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Bilimsel Etkinlikleri", 249-253; Hasan Soyupek, *İkinci Meşrutiyet'ten Günümüze Türkiye'de Arapça Öğretimi* (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2004), 448.
- ⁷⁸ Koçak, "Kuruluşundan 1970 Yılına Kadar DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Bilimsel Etkinlikleri", 251.
- ⁷⁹ Azmi yüksel lisansüstü eğitimini yurt dışında yapan Arap dili hocalarındandır. O Durham Üniversitesinde *al-Zamakhshari's Life and a critical Edition of His Diwan* adlı doktora tezini 1979 yılında tamamlamıştır.
- ⁸⁰ Koçak, "Kuruluşundan 1970 Yılına Kadar DTCF Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Bilimsel Etkinlikleri", 251.
- ⁸¹ Ankara Üni. İlahiyat Fakültesinin kuruluşu hakkında bir anekdot: "Ankara İlahiyat, Hukuk Fak. öğrenci yurdunun koridorunda elinde çanta, ancak çantasının içerisinde bir yaprak kâğıdı bile olmayan bir kişiden [kayıtları yapan Şükrü Tolun] ibaretti. Bu derslerin bir kısmı da Ankara DTCF'de veriliyordu." Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 1/590, 3/19.
- ⁸² Aydın, *Cumhuriyet Dönemi Din Öğretmeni*, 135.
- ⁸³ Dere, "Mehmet Fuat Sezgin Hoca'nın Ankara İlahiyat Yılları", 222 vd.
- ⁸⁴ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 1/594; 3/113.
- ⁸⁵ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 2/366. İzzet Hasan [Beydili] *İA*'da "Tırmımah" maddesini yazmıştır.
- ⁸⁶ Bekir Topaloğlu, "TANCÎ, Muhammed", *DİA*, 39/562.

- ⁸⁷ Ethem ruhi Fığlalı, “Takdim”, *e-Makalat*, 4/1 (2011), 14; Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/21-22.
- ⁸⁸ Éva Á. Csató - Lars Johanson - Ünal Zal, “Profesör Walther Björkman'ın Mirası”, *Türkbilgi*, 27 (2014), 2
- ⁸⁹ *Sebilürreşad Mecmuası*, 5/101, (1951), 5-6.
- ⁹⁰ Ancak bu hazırlık sınıfı diğer İmam-Hatiplerde olmadığı gibi İstanbul'da da kalıcı olmamıştır. Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 1/494.
- ⁹¹ Argıt - Cebeci, *YİE'den İlahiyata*, 1/243; Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 1/333.
- ⁹² Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 1/505, 1/537.
- ⁹³ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/378.
- ⁹⁴ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/504.
- ⁹⁵ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/498, 3/505.
- ⁹⁶ Mustafa Öcal, “Yüksek İslam Enstitüsü”, *DİA*, 44/49.
- ⁹⁷ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 2/147; Argıt - Cebeci, *YİE'den İlahiyata*, 1/234.
- ⁹⁸ Argıt - Cebeci, *YİE'den İlahiyata*, 1/261.
- ⁹⁹ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/310. Mustafa Öz'e göre bu kişi Abdülkadir Kocamanođlu'dur. Öz, *Yılların Özü*, 103.
- ¹⁰⁰ Mustafa Öz, *Yılların Özü: Hayatım ve Hatıralarım* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008), 209.
- ¹⁰¹ Argıt - Cebeci, *YİE'den İlahiyata*, 1/258.
- ¹⁰² Öz, *Yılların Özü*, 103, 123.
- ¹⁰³ Veli Ertan (1912-1991): Ankara İmam-Hatip Okulu müdürü iken bakanlık tarafından meslekî araştırmalar yapmak ve Arapça öğrenmek üzere Bağdat'a gönderildi (1956-1958). Halis Ayhan, “ERTAN, Veli”, *DİA*, 11/308-309.
- ¹⁰⁴ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/291.
- ¹⁰⁵ Altıkulaç da 1967-1968'de Bağdat'a gönderildi. Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/578; Argıt - Cebeci, *YİE'den İlahiyata*, 1/207.
- ¹⁰⁶ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/322.
- ¹⁰⁷ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 3/384.
- ¹⁰⁸ Nuri Özcan, “ÖZCAN, Ruhi”, *DİA*, 34/125.
- ¹⁰⁹ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 2/518-519.
- ¹¹⁰ Kerim Açık, *Kara Kuvvetleri Lisan Okulundaki Arapça Öğretimi ve İletişimsel Metoda Göre Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997), 45.
- ¹¹¹ Hüseyin Tural, *Şerhü't-Teshil: li-Ebi Ümmü Kâsım Hasan b. Kâsım b. Abdullah b. Ali el-Muradi (749 h.)*, Câmîatu Bağdad Külliyyetü'l-Âdâb, Yüksek lisans, 1971.
- ¹¹² Münir Atalar, “Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde Mevcut Bulunan Doktora ve Doçentlik Çalışmalarının Listesi”, *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi [Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi]*, 5 (1982)/ 357.
- ¹¹³ Süleyman Tülücü, “Kitaplarda Gördüklerimiz”, *Nesil [Dergi]* 2/20 (1978), 49.
- ¹¹⁴ Mehmet Çiçek, “Seyda Molla Hüseyin Küçük'ün Hayatı ve İlmî Kiřiligi”, *e-Şarkiyat: İlmî Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2009): 133-134.
- ¹¹⁵ M. Cevat Ergin, “Hazrolu Seyda Hacı Abdulfettah Yazıcı”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2006), 123 vd.
- ¹¹⁶ Adnan Memduhoğlu, “Molla Mahmud Zokaydı ve 'er-Risaletu fi'd-Dâd ve't-Tâ””, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2015): 127-165.
- ¹¹⁷ Küfrevi İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Arap Filolojisi Bölümünden *Kuşayri Hayatı, Tasavvuf ve Zikir Telakkileri* adlı tezi ile 1944 yılında mezun olmuştur.
- ¹¹⁸ Öcal, *Tanıkların Dilinden Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Dini Hayat*, 2/366.